

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Vliv hospodářské krize na postavení rozvojových zemí ve světové ekonomice
The Impact of Economic Crisis on the Position of Development Countries in the World
Economy

Student: Markéta Dvořáčková
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Kateřina Dvoroková, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání bakalářské práce

Student:

Markéta Dvořáčková

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6210R004 Eurospráva

Specializace:

00 Eurospráva

Téma:

Vliv hospodářské krize na postavení rozvojových zemí ve světové ekonomice
Impact of Economic Crisis on the Position of Development Countries in the World Economy

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Diferenciace v rámci světové ekonomiky
3. Charakteristika rozvojových zemí a jejich vybrané problémy
4. Analýza vlivu hospodářské krize na rozvojovou pomoc
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

COLLIER, Paul. *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It*. 1st ed. New York: Oxford University Press, 2007. 224 s. ISBN 978-0-19-531145-7.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 324 s. ISBN 978-80-7400-326-4.

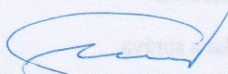
MAJEROVÁ, Ingrid. *Rozvojové ekonomiky*. 1. vyd. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2008. 170 s. ISBN 978-80-7248-459-1.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

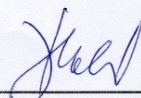
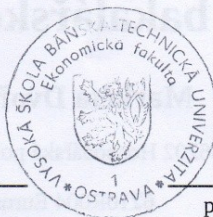
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Kateřina Dvoroková**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 11.05.2012

prof. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 11. 5. 2012

.....

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí, Ing. Kateřině Dvorokové, Ph.D., za její trpělivost a cenné rady týkající se mé bakalářské práce.

Obsah

1.	Úvod.....	5
2.	Diferenciace v rámci světové ekonomiky	7
2.1	Vymezení základních pojmů	7
2.2	Vývoj světového hospodářství.....	9
2.3	Diferenciace světové ekonomiky.....	11
2.3.1	Diferenciace rozvojových ekonomik	12
2.3.2	Druhá polovina 20. století.....	14
2.3.3	90. léta a současnost.....	14
2.4	Klasifikace zemí ve světové ekonomice.....	16
2.4.1	Členění dle Skupiny Světové banky	16
2.4.2	Členění dle UNCTAD	18
3.	Charakteristika rozvojových zemí a jejich vybrané problémy	22
3.1	Vymezení rozvojových zemí	22
3.2	Chudoba.....	24
3.2.1	Příčiny chudoby	26
3.2.2	Přístup mezinárodních organizací k problému chudoby.....	28
3.2.3	Přístup Organizace spojených národů k řešení problému chudoby	29
3.2.4	Přístup Mezinárodního měnového fondu k řešení problému chudoby	32
3.3	Problém zadluženosti.....	34
3.4	Rozvojová pomoc	37
3.4.1	Hlavní aktéři rozvojové pomoci	39
3.4.2	Rozvojová pomoc Evropské unie a její financování	41
4.	Analýza vlivu hospodářské krize na rozvojovou pomoc.....	43
4.1	Datová základna	43
4.2	Vývoj pomoci OECD (DAC) před krizí	44

4.2.1 Příspěvky nečlenských zemí DAC	45
4.3 Financování rozvojové pomoci EU	46
4.3.1 Evropský rozvojový fond.....	46
4.3.2 Česká republika.....	47
4.4 Vývoj rozvojové pomoci EU po zasažení krizí	49
4.5 Postihnutí rozvojových zemí krizí	51
4.6 Analýza hospodářské krize na rozvojovou pomoc	52
4.6 Shrnutí	59
5. Závěr.....	61
Seznam použité literatury	64
Seznam zkratk.....	68
Prohlášení o využití bakalářské práce	
Seznam příloh	
Přílohy	

1. Úvod

Svět jednadvacátého století s jeho materiálním blahobytem a vzájemnou hospodářskou závislostí bude čím dál zranitelnější. Důkazem je globální finanční krize v roce 2008, která byla pouhým symptomem většího systémového problému, krizí reálné ekonomiky. Desítky, ne-li stovky milionů lidí na celém světě přišli v důsledku světové finanční a hospodářské krize o práci anebo žijí pod hranicí extrémní chudoby. Je třeba pamatovat na to, že pod každým číslem se ukrývá konkrétní lidský osud. Krize však nemusí znamenat jen tragédii, ale i poučení a nové východisko. Může to být impuls, který dá vzniknout světu, v němž hlavní prioritou budou lidské potřeby.

Lidská solidarita byla prvotním motivem, proč pomáhat chudším. V lidské historii je hluboce zakořeněna. Přesvědčení, že bohaté země by měly chudým zemím poskytovat rozvojovou pomoc, přišlo o poznání později. Finanční či jiná pomoc nejchudším státům může být účinná a opravdu usilovat o jejich rozvoj. Nelze však zastírat, že za jejím poskytováním jsou sledovány i vlastní vojensko-bezpečnostní a ekonomické motivy. Je to jeden z prostředků, kterými lze předcházet světové nestabilitě, ale i způsob jak získat další obchodní možnosti. Rozvojová pomoc se stala nedílnou součástí zahraniční politiky jednotlivých států a představuje jeden z výrazných faktorů, které ovlivňují rozvoj v mnoha rozvojových zemích.

„Máme prostředky a ovládáme technologie, kterými bychom dokázali zajistit důstojný život pro všechny obyvatele planety. Je ovšem důležité, abychom měli také vůli tyto cíle uskutečnit“ (Martens a Tožička, 2009, s. 8).

Cílem této bakalářské práce je vyhodnocení vlivu hospodářské krize na rozvojovou pomoc na základě kvantitativních dat. Data potřebná pro vypracování práce byla získána především z databáze Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD Statistics, 2012).

Práce je rozdělena do pěti kapitol, první představuje úvod a poslední závěr. Druhá kapitola se věnuje výchozí charakteristice hlavních rysů a trendů ve světové ekonomice. Dále je zde kladen důraz na vývoj světového hospodářství, a to od doby jeho vzniku (poslední třetiny 19. století) do počátku 90. let. Nastíněna je také diferenciací světové ekonomiky,

přičemž podstatné jsou prohlubující se rozdíly nejen mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi, ale i uvnitř vymezených skupin. V poslední části kapitoly jsou uvedeny možné přístupy ke klasifikaci zemí ve světové ekonomice dle členění Skupiny Světové banky a Konference Organizace spojených národů pro obchod a rozvoj.

Identifikací rozvojových zemí, jako specifické skupiny zemí v rámci světové ekonomiky, se zabývá třetí kapitola. Zvláštní pozornost je věnována soudobým problémům rozvojových zemí, zejména chudobě a zadluženosti, které jsou řešeny za účasti mezinárodních organizací jako Organizace spojených národů, Mezinárodního měnového fondu a Skupiny Světové banky. Je poukázáno na závažnost těchto globálních problémů. Kapitola se dále opírá o vymezení oficiální rozvojové pomoci jako prostředku k zamezení prohlubující se chudobě v rozvojových zemích.

Čtvrtá kapitola přináší přehled o vývoji oficiální rozvojové pomoci. Zvláštní pozornost je kladena na určování objemu rozvojové pomoci členských států Evropské unie a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, jejímž cílem je přispívat ke snižování chudoby zejména v nejméně rozvinutých zemích světa. Také je zmíněno, jak světová hospodářská krize postihla rozvojové země. Poslední část poskytuje srovnání objemu oficiální rozvojové pomoci před postihem světového hospodářství hospodářskou krizí a po jejím zásahu.

2. Diferenciace v rámci světové ekonomiky

Cílem kapitoly je nastínit vývoj a strukturu světové ekonomiky a současně neopomenout rozdělení zemí v tomto systému. V úvodní části je kladen důraz na hlavní rysy a trendy ve světové ekonomice jako globálním systému. Dosavadní vývoj světové ekonomiky lze rozčlenit do několika etap. Z tohoto důvodu jsou nastíněny mezníky mezi jednotlivými etapami, které byly vytvořeny komplexními společenskými přeměnami spojenými většinou s válečnými konflikty. Díky vzestupu průmyslové výroby byl odstartován ekonomický růst. Postupně tak vznikaly významné rozdíly mezi ekonomickou úrovní jednotlivých zemí. Dále je přiblížena struktura světové ekonomiky a to od druhé poloviny dvacátého století do devadesátých let, neboť právě změny v tomto období nastolily ve světě novou globální situaci. Pozornost je zaměřena na problematiku rozvojových zemí, které představují nedílnou součást procesů podmiňujících vývoj světové ekonomiky. Dále jsou zachyceny změny v postavení rozvojových zemí ve světovém hospodářství, neméně důležité je prohlubování ekonomické diferenciace mezi hlavními rozvojovými regiony. Ve čtvrté subkapitole je věnována pozornost klasifikaci zemí ve světové ekonomice dle mezinárodních organizací.

2.1 Vymezení základních pojmů

Světová ekonomika může být chápána jako vědní obor, který se zabývá vztahy a vlastnostmi v rámci globálního sociálně ekonomického systému. Předmět, který tento vědní obor zkoumá je označován jako světové hospodářství¹. V dnešní době jsou však oba tyto pojmy vnímány jako synonyma.

Cihelková (2009, s. 1) definuje světovou ekonomiku jako „*reálný sociálně ekonomický systém, který tvoří různé prvky a vazby mezi nimi (zejména toky zboží a služeb, peněz a kapitálu, práce a informací vyplývající z mezinárodní dělby práce)*“. Tradičními aktéry ve světové ekonomice jsou především národní ekonomiky. Postavení dalších subjektů na nadnárodní úrovni však sílí, mezinárodní organizace, integrační seskupení a transnacionální korporace mají v dnešní době čím dál větší vliv. Mezi těmito subjekty

¹ Určité nepřesnosti mezi pojmy světová ekonomika a světové hospodářství však v anglických výrazech nenajdeme. Vědní obor nazýváme *world economics*. Zatímco předmět, který tento vědní obor zkoumá, se nazývá *world economy* (světové hospodářství).

existují různé ekonomické i politické vazby a probíhají ekonomické toky. Základním rysem světové ekonomiky je tedy propojenost mezi všemi subjekty.

K nejvýznamnějším dlouhodobým trendům ovlivňující v současné době světovou ekonomiku patří globalizace, ale také fragmentace (diferenciace). Proces globalizace (multilateralizmu) vede k univerzalizaci světové ekonomiky, zároveň působící proces fragmentace (diferenciace) má za následek její rozklad na menší hospodářské celky. Územním projevem fragmentace světové ekonomiky je proces, který je označován jako regionalizmus (regionalizace). Za základ regionalizmu můžeme být považován region, který představuje územní celek se specifickými ekonomickými, politickými, kulturními a sociálními rysy. Regiony mohou mít různé podoby, z hlediska mezinárodní úrovně rozlišujeme makroregiony. V užším významu pak regiony a subregiony.

Jak již bylo zmíněno, globalizace mění vlastnosti světového hospodářství. Obecně se však jedná o kladný jev, podporující nejen výměnu materiálních hodnot, ale i prosazující lidská práva a demokracii. Rolný a Lacina (2004, s. 13) popisují globalizaci jako „dlouhodobý proces vzájemného sbližování zájmů lidí celé planety na všech úrovních společenského života. Je to proces kulturní, politický a ekonomický“. Pokud se zaměříme na globalizaci z ekonomického hlediska, Jeníček (2002, s. 10) ji definuje takto: „proces, který zvyšuje závislost trhů a výroby různých zemí díky dynamice obchodu se zbožím a službami, pohybem kapitálu a technologií“. Počátky toho, co je nyní označováno jako globalizace, lze sledovat již na konci 19. století. V tomto období se začíná vytvářet světová ekonomika a s tím úzce souvisí vznik koloniální soustavy a právě ve vztazích mezi koloniemi a metropolemi lze nalézt první charakteristické znaky globalizace (více viz Majerová, 2008). Výrazněji se globalizace ve světové ekonomice prosazovala až po druhé světové válce v souvislosti s vzrůstajícím objemem mezinárodního toku zboží a služeb. Globalizace je podporována liberalizací a naopak globalizace urychluje liberalizaci. Přesněji se jedná o liberalizaci mezinárodního obchodu, investic a toků kapitálu. Liberalizací je chápáno zvyšování úlohy soukromého podnikání v hospodářské činnosti. Klíčové zvýšení vnější otevřenosti tak do hospodářství přináší větší dynamiku. Jeníček (2002) jako další trend, co mění podobu světového hospodářství, uvádí interdependenci. Ta představuje politickou a hospodářskou vzájemnou závislost států bez ohledu na vnitřní citlivost vůči dění v jiných státech. Interdependence může mít symetrickou a asymetrickou povahu. Symetrická povaha představuje oboustrannou závislost, na rozdíl od asymetrické povahy, kdy je závislá pouze

jedna strany na druhé. Rozvinuté země se od dob kolonializmu přizpůsobily a staly se na rozvojových zemích méně závislými. Kdežto u rozvojových zemí je sledována asymetrická závislost a v rámci mezinárodní dělby práce činí jejich postavení jaksí osudovým. Proces globalizace podporovaný procesem liberalizace nabízí rozvojovým zemím značné příležitosti rozvoje - zvýšení obchodu a investic. Záleží pak na vládách a soukromém sektoru, zdalipak jsou schopni tyto příležitosti plně využít v jejich prospěch. Přesto v dnešní době nalezneme země, které nejsou schopny nabízené přínosy globalizace akceptovat.

2.2 Vývoj světového hospodářství

Obecně se o utváření světového hospodářství hovoří v souvislosti s poslední třetinou 19. století, počátky však sahají až do 16. století. Důležitými mezníky ve vývoji světové ekonomiky byly především zásadní geopolitické změny, válečné konflikty a změny ve společenském vývoji. Mezi dlouhodobé faktory, které do značné míry ovlivňují světové hospodářství, patří integrační tendence, politické změny, demografický vývoj, institucionální změny, technologické a strukturální změny (podrobněji viz Židek, 2009).

Během 16. a 17. století pronikaly hospodářsky nejvyspělejší země do zemí zaostalých. Přeměnily je na své kolonie, resp. polokolonie nebo závislé státy, které byly ekonomicky i politicky podmaněny. Takto si metropole postupně rozdělily téměř celou Afriku, nemalou část Asie a Latinskou Ameriku. Největšími kolonizátory té doby byla Francie, Nizozemsko, Španělsko a Velká Británie, později i Belgie, Německo, Rusko a Japonsko. Metropole zde zavedly koloniální systém dělby práce. To znamenalo, že kolonie byly využívány zejména pro těžbu surovin a svoji zemědělskou produkci, vyspělé státy se naopak soustředily na průmyslovou výrobu. Právě tyto nerovnoprávné ekonomické vztahy umožňovaly metropolím ekonomický růst, zatímco kolonie stagnovaly. Tato situace přetrvala až do období dekolonizace (snaha o získání politické i ekonomické nezávislosti) po 2. světové válce. Důvody pro vznik a následný rozvoj kolonialismu se podle různých autorů liší. Někteří ekonomové se domnívají, že příčiny byly především ekonomické. Uvádí se také důvody čistě politické, jako mezinárodní prestiž, popř. vojenské účely (Majerová, 2008).

Průmyslová revoluce probíhala od 18. do 19. století a její dopady ovlivnily celou společnost. Pro toto období jsou charakteristické převratné technologické změny, které by

však nenastaly bez akumulace kapitálu. Především banky sehrály klíčovou úlohu v rozvoji vědy a techniky. Velká Británie se stala supervelmocí. Devatenácté století bylo ve znamení hospodářského růstu nejen v evropských zemích, taktéž Japonsko se průmyslově vyvíjelo. V 70. letech 19. století společnost zasáhla agrární krize z nadvýroby, což mělo za následek snížení cen potravin a následné zlepšení výživy obyvatel. Nastala populační exploze (především na Evropském kontinentu), která vytvářela migrační tlaky. Podstatná část migrantů se ubírala do USA, Latinské Ameriky a nově osídlených částí Britského impéria, tedy tam, kde se předtím nedostávalo pracovních sil. Výsledný efekt migrace byl tedy pozitivní. Na přelomu 19. a 20. století ztrácí Velká Británie vůdčí postavení, na ekonomickém i politickém poli ji nahrazují Spojené státy Americké. Poklidnou situaci ve světovém hospodářství přerušila Velká hospodářská krize (1929-1933), která započala krachem na burze v New Yorku. Celosvětová krize měla za následek pokles průmyslové výroby i mezinárodního obchodu, enormní nárůst nezaměstnanosti a prudký pokles cen.

Oba světové válečné konflikty výrazně otráslы světovou ekonomikou. Války si vyžádaly velké ztráty na životech, do kterých se zahrnují nejen oběti bojů, ale i oběti v důsledku hladu a válkou způsobených nemocí. Financování válek se negativně projevilo v rostoucím zadlužení ekonomik. Taktéž na znovuoobnovení průmyslu a infrastruktury byly vlády nuceny vynaložit nemalé finanční prostředky. V první světové válce byli poprvé nasazeni neprofesionálové. Důsledkem bylo, že po skončení války se některé země musely potýkat s nedostatkem pracovní síly a změnila se i demografická struktura obyvatel.

Po 2. světové válce došlo k bipolárnímu rozdělení světa. Vztahy mezi východem a západem se výrazně ochladily, hrozbou byl další světový konflikt. Situace nakonec vyústila v tzv. studenou válku. Bipolarita sebou nesla určité ekonomické ztráty - vysoké výdaje na zbrojení a propad vzájemného obchodu. V tomtéž období také započaly snahy o ekonomickou a politickou spolupráci v rámci Evropy. Integrační tendence vyústily ve vznik Evropských společenství. V poválečném období vyhlásily mnohé kolonie nezávislost a vznikla početná skupina rozvojových zemí. Díky osvobození kolonizovaného území získaly podrobené národy svobodu, avšak v mnoha případech nedokázaly získané svobody využít v jejich prospěch. Neutěšená situace nahrávala autoritářským režimům, diktátorům a zeměmi zmítaly občanské války. Snahy zavést demokratický systém vlády brzy vzaly za své a některé země se staly součástí socialistického bloku. Špatná hospodářská politika měla za následek zaostalost, která je patrná i v současnosti.

Sedmdesátá léta byla postižena strukturálními krizemi. Příčinou surovinové krize byla souběžná hospodářská konjunktura v USA, Japonsku a západní Evropě. Nejvíce však světovou ekonomiku zasáhly ropné krize, tzv. první ropný šok (1973) a druhý ropný šok (1979). Stěžejní byly politické i ekonomické motivy, ze kterých profitovaly země vyvážející ropu. Naopak pro ostatní země znamenala krize výrazný vzrůst nákladů. Vysoké příjmy zemí exportujících ropu plynuly do zahraničních bank a umožnily tak rozvojovým zemím získat úvěry s nízkou úrokovou sazbou. USA však na konci 70. let úrokové sazby zvýšily, což následně zaskočilo většinu dlužnických zemí. V tomtéž období poklesl hospodářský růst a vývoz rozvojových zemí vyvážející ropu. Dominantní ekonomiky Latinské Ameriky jako Argentina, Brazílie, Mexiko byly výrazně zasaženy. Rozvojové země se v 80. letech potýkaly s rostoucím vnějším zadlužením a začalo se hovořit o první světové dluhové krizi. Řada mezinárodních organizací jako IMF, IBRD, Pařížský klub věřitelů se zapojila do řešení této dlužnické krize. Prostřednictvím realizované dluhové strategie se Mezinárodní Měnový Fond stal centrem mezinárodního měnového systému (více například Sedláček, 2008).

Hospodářské zaostávání socialistických ekonomik, neschopnost konkurovat vyspělým západním zemím spolu s nedostatkem moderních technologií zapříčinilo hospodářskou stagnaci centrálně plánovaných ekonomik během 80. let. Výše zmíněné faktory spolu s tlakem veřejnosti podstatně změnily situaci ve světové ekonomice v 90. letech minulého století. A sice došlo k rozpadu socialistické hospodářské soustavy a vzniku dalšího subjektu světové ekonomiky - transformujících se ekonomik. V roce 1991 byla zřízena Evropská banka pro rekonstrukci a rozvoj, jejímž účelem bylo pomáhat transformujícím se zemím střední a východní Evropy a zemím bývalého východního bloku při jejich přechodu na tržní ekonomiku. Co se týče rozvojových ekonomik, lze toto období považovat za úspěšné.

2.3 Diferenciace světové ekonomiky

Světová ekonomika představuje značně diferencovaný proces, který vytváří výrazné odlišnosti v ekonomické úrovni jejích jednotlivých částí. Mechanismus světového trhu vytvořil velké rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých zemí (Cihelková, 2001). Ty se neustále prohlubují a dochází k tzv. diferenčnímu procesu, kdy se mění struktura světové ekonomiky i význam jednotlivých zemí. V současnosti je tento proces shledáván jako

důsledek ekonomické globalizace. Ta totiž přeje především vzdělaným lidem, obyvatelům vyspělých zemí oproti zaostalým, chudým společnostem. Současný stav ekonomického rozvoje, zejména disproporce mezi vyspělými zeměmi a zeměmi rozvojového světa se stává globální etickou výzvou (Rolný a Lacina, 2004). Neboť integrace nejzaostalejších zemí do světové ekonomiky bude čím dál náročnější. V rámci vyrovnávání disproporčního typu vývoje světa se stalo globálním problémem překonání zaostalosti rozvojových zemí. Jedná se o tzv. třetí svět, jehož ekonomický a sociální vývoj je výrazně opožděn oproti vyspělým státům. Pomoc vyspělých zemí se však stává etickým problémem. Vystává totiž otázka, jak zvolit vhodnou formu pomoci a stanovit její optimální rozsah. V souvislosti s obdobím kolonialismu a novodobým otroctvím, bývá zahájena diskuze o globální dimenzi odpovědnosti. Za smysl pomoci je považováno zahájení určitých procesů, které dopomohou zajistit trvalou efektivitu namísto pouhé spotřeby. Pochopitelně si vyspělý svět klade určité podmínky. Za základní je považována demokracie, dále zahájení hospodářských reforem, liberalizace trhu a vyřešení problému dluhového břemene chudých rozvojových zemí. Absolutní i relativní rozdíl mezi rozvojovými zeměmi a rozvinutými ekonomikami se neustále zvyšuje a nůžky se rozevírají.

2.3.1 Diferenciace rozvojových ekonomik

Majerová (2008, s. 22) charakterizuje diferenciaci rozvojových ekonomik jako „zvětšování ekonomických, sociálních a politických rozdílů rozvojového světa, která se projevuje rozdílným hospodářským postavením jednotlivých rozvojových zemí, rozdílnými směry vývoje a rozdílnou orientací. Zároveň však zůstávají hlavní znaky, které tyto ekonomiky přiřazují k rozvojovým zemím.“ Rozdíly mezi rozvojovými zeměmi navzájem se nazývají vnější diferenciaci, vnitřní diferenciaci pozorujeme v souvislosti s nerovnoměrným rozdělováním důchodů a bohatství. Objektivní příčinou diferenciaci je považováno zapojení rozvojových zemí do světové ekonomiky, stejně tak i volba hospodářské politiky, rozvojová strategie, geografická poloha a klima nebo demografické faktory, podíl gramotnosti apod. Ekonomická diferenciaci se projevila v rozdílnostech ve vývoji jednotlivých regionů, v rozdílných tempech ekonomického růstu, též ve vnější zadluženosti atd. Ekonomická diferenciaci prošla od doby dekolonizace několika vývojovými fázemi.

Rozvojové země mají řadu společných vlastností, zejména nízkou úroveň důchodu na obyvatele a nízkou životní úroveň. Zcela patrným důsledkem koloniální minulosti je vysoká zaměstnanost v zemědělství a těžebním průmyslu. Rozvojové země se dále vyznačují vysokým populačním růstem, na který navazuje řada dalších problémů, například nezaměstnanost. V Subsaharské Africe je dokonce populační růst vyšší než růst produkce v zemědělství, tudíž produkce potravin nedostačuje k uspokojení potřeb obyvatelstva. Pokud ještě zohledníme nepříznivé klimatické podmínky, trápí tuhle část světa opakované hladomory. Rozvojový svět se potýká s problémem chudoby, přičemž pod oficiální hranicí chudoby stanovenou Světovou bankou na 1,25 USD příjmu denně, žije více než jedna miliarda lidí. V rozvojových zemích je velmi neuspokojivá úroveň sociální infrastruktury. Nedostatečný rozsah a kvalita zdravotní péče, vysoká kojenecká úmrtnost, to jsou ty nejpálčivější problémy zdravotnictví rozvojových zemí. Vysoká ngramotnost souvisí s nedostatečnou úrovní vzdělání. Pro státní aparát je typická vysoká míra korupce, nízká efektivita a malá míra demokratizace. V takových podmínkách tyto země nejsou schopny tyto problémy sami vyřešit. Z těchto důvodů započal po vyhlášení nezávislosti dřívějších kolonií proces ekonomické integrace v rozvojových zemích. Jednak byl reakcí na urychlení ekonomického rozvoje, jednak měl stabilizovat postavení rozvojových zemí v mezinárodních ekonomických vztazích. Další motivační faktory pro ekonomickou integraci rozvojových zemí jsou především překonání zaostalosti, přístup k novým technologiím a kapitálu.

K prvním diferenciacím v rozvojovém světě podle Majerové (2008, s. 18) došlo v průběhu 50. a 60. let a následně vnikly:

- nově industrializované rozvojové ekonomiky,
- socialistické rozvojové ekonomiky,
- rozvojové ekonomiky socialistické orientace,
- země OPEC,
- nejméně rozvinuté rozvojové ekonomiky.

V 70. letech rozdílly urychlily ropné a surovinové krize, kdy země surovinově vybavené zaznamenaly prudký ekonomický růst a naopak velký propad země nevybavené.

2.3.2 Druhá polovina 20. století

V 2. polovině 20. století se světová ekonomika rozdělila na dvě velké hospodářské soustavy: tržní (kapitalistickou) a centrálně plánovanou (socialistickou). V čele socialistické soustavy stál Sovětský svaz. V tomtéž období se rozpadla světová koloniální soustava a vznikla skupina rozvojových zemí. Pokud se například zaměříme na světová ekonomická centra tak v 19. století byla jediným Velká Británie. Na přelomu 19. a 20. století již vůdčí pozici zastávaly Spojené státy za rostoucího vlivu Japonska. Druhá světová válka negativně ovlivnila postavení Británie i Japonska, což výrazně nahrálo USA.

Cihelková (2009, s. 7) uvádí rozdělení zemí v rámci světové ekonomiky následovně:

- vyspělé ekonomiky,
- rozvojové země,
- centrálně plánované ekonomiky.

2.3.3 90. léta a současnost

V devadesátých letech proběhly zásadní politické a ekonomické změny. Po rozpadu socialistické hospodářské soustavy započaly centrálně plánované ekonomiky transformaci na tržní ekonomiky. Nejlépe si v transformačním procesu² podle Cihelkové (2009) vedly země střední a východní Evropy. Prohloubil se diferenciační proces mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi i mezi rozvojovými zeměmi navzájem. V poválečném období se svět dělil na dvě části: Západ a Východ. Od 90. let se však začíná hovořit o bohatém Severu a chudém Jihu. Již od 80. let dosahovaly rozvojové země jihovýchodní a jižní Asie nejvyšších temp růstu. Celkově rozvojové země vykazovaly v 90. letech nejvyšší tempa růstu ze všech ostatních aktérů světového hospodářství. Díky zavedení ekonomických tržních reforem v Číně začalo existovat socialistické hospodářství s prvky tržní ekonomiky.

² Jedná se o komplexní změnu sociálně ekonomického systému.

Cihelková (2001, s. 10) v období devadesátých let země rozdělují na:

- rozvinuté ekonomiky,
- transformující se ekonomiky,
- rozvojové ekonomiky.

Pro soudobou světovou ekonomiku jsou klíčová tři hlavní centra (makroregiony) – Spojené státy americké, západní Evropa a Japonsko. Mezi faktory, které výrazně ovlivňují vznik světového centra, patří velikost státu, počet obyvatel a geopoliticko-vojenské postavení. Trendem současné světové ekonomiky je růst významu zemí jako Brazílie, Rusko, Indie a Čína.³ Podle Cihelkové (2009) se postavení zemí BRIC ve světové ekonomice do roku 2050 zvýší natolik, že země překonají svou ekonomickou vahou nynější členy skupiny G-7. Prostřednictvím procesu globalizace se Indii a Číně naskytly obrovské možnosti.

I přes určité společné znaky rozvojových zemí vymezují mezinárodní organizace specifické skupiny těchto zemí. Specifické skupiny rozvojových zemí podle UNCTAD:

- nově industrializované ekonomiky – země vykazují vysokou dynamiku růstu a jejich rozvoj je založen na exportně orientované industrializaci, tyto země se vymezují dvě generace – první (Hongkong, Jižní Korea, Singapur, Tchaj-wan) a druhá generace (Malajsie, Thajsko, Indonésie, Filipíny), mohou takto být označovány i země z Latinské Ameriky;
- exportéři ropy a dalších nerostných surovin – přezdívaní také „ropní baroni“, patří sem všechny členské státy OPEC a další státy, jejichž podíl na vývozu ropy a dalších ropných produktů je větší než 50 % celkového exportu;
- nejméně rozvinuté země – pro zařazení do této skupiny jsou používána tři kritéria, a to nízký příjem na obyvatele, slabý lidský kapitál a ekonomická zranitelnost země, zařazení do této skupiny sebou přináší určitá zvýhodnění;
- vysoce zadlužené chudé země – vymezená skupina rozvojových zemí, u kterých se orientují na snížení břemene vnějšího zadlužení;
- nejlidnatější rozvojové země – země jako Čína a Indie vykazují vysoké tempo růstu, i přesto je jejich ekonomická úroveň stále nízká.

³ Čtveřice těchto zemí je známá pod zkratkou BRIC, kterou poprvé ve své studii použila společnost Goldman Sachs.

2.4 Klasifikace zemí ve světové ekonomice

Jednotná klasifikace zemí ve světové ekonomice dosud není ustálena. Rozdělovat státy do určitých skupin lze podle různých kritérií: velikost příjmu obyvatel, index lidského rozvoje (HDI), geografické vymezení skupin zemí či obecně známé agregované skupiny zemí (Cihelková, 2009). V současnosti vedle sebe existují dvě pojetí, která jsou známá jako užší a širší pojetí. Obě koncepce mají své přednosti i nedostatky. Pro mnohé ekonomiky má však jejich zařazení do rozvojového světa zásadní dopady, především z hlediska ekonomicko-politických zvýhodňování.

2.4.1 Členění dle Skupiny Světové banky

Skupina Světové banky⁴ klasifikuje země podle jejich ekonomické úrovně dle dosaženého hrubého národního důchodu přepočteného na jednoho obyvatele (širší pojetí). Státy člení na ekonomiky s nízkým, středním (nižším středním, vyšším středním) a vysokým důchodem. Skupina Světové banky dále člení země s nízkým a středním důchodem, které můžeme považovat za rozvojové, do jednotlivých geografických skupin.

Klasifikace dle HND (podrobněji viz <http://data.worldbank.org/country>):

- ***Země s nízkým příjmem (Low-Income Economies)*** – HND na obyvatele ve výši do 1 005 USD, zahrnuje 35 zemí, např. Afganistan, Haiti, Bangladéš a země převážně Subsaharské Afriky.
- ***Země se středním příjmem (Middle-Income Economies)***,
 - *země s nižším středním příjmem (Lower-Middle-Income Economies)* – HND ve výši 1 006 USD až 3 975 USD, celkem 56 zemí, např. Indie, Pákistán, Súdán, Bolívie.
 - *země s vyšším středním příjmem (Upper-Middle-Income Economies)* – 3 976 USD až 12 275 USD,

⁴ Skupinu Světové banky tvoří Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj, Mezinárodní asociace pro rozvoj, Mezinárodní finanční korporace, Mnohostranná agentura pro investiční záruky a Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů.

celkově 54 zemí, např. Čína, Brazílie, Argentina, Turecko.

- **Země s vysokým příjmem** (*High-Income Economies*) – HND na obyvatele od 12 276 USD, dohromady 70 zemí,
 - země s vysokým příjmem, které jsou členem OECD (*High-Income OECD Members*), skupina třiceti zemí, např. USA, Japonsko, Velká Británie, Německo.

Geografické skupiny rozvojových ekonomik:

- Východní Asie a Pacifik,
- Evropa a Střední Asie,
- Latinská Amerika a Karibik,
- Blízký východ a severní Afrika,
- Jižní Afrika,
- Subsaharská Afrika.

Tabulka 2.1: Vybrané ukazatele pro geografické skupiny rozvojových ekonomik v roce 2010

Geografické skupiny zemí	Počet zemí	GNI	Velikost populace	Očekávaná délka dožití při narození
Východní Asie a Pacifik	24	\$3,696	1,96 miliard	72
Evropa a Střední Asie	23	\$7,274	405,09 milionů	70
Latinská Amerika a Karibik	30	\$7,735	582,6 milionů	74
Blízký východ a severní Afrika	13	\$3,885	331,3 milionů	72
Jižní Afrika	8	\$1,216	1,6 miliard	65
Subsaharská Afrika	47	\$1,176	853,6 milionů	54

Zdroj: WB (2012), vlastní zpracování

Tabulka 2.2: Podíl obyvatel rozvojových zemí žijících pod hranicí chudoby v roce 2008

Geografické skupiny rozvojových zemí	\$1.25	\$2.00
Východní Asie a Pacifik	14,3 %	33,2 %
Evropa a Střední Asie	0,5 %	2,2 %
Latinská Amerika a Karibik	6,5 %	12,4 %
Blízký východ a severní Afrika	2,7 %	13,3 %
Jižní Afrika	36,0 %	70,9 %
Subsaharská Afrika	47,5 %	69,2 %

Zdroj: WB (2012), vlastní zpracování

2.4.2 Členění dle UNCTAD

Tzv. užší pojetí zahrnuje kritérium politické samostatnosti a charakter sociálně ekonomických vztahů. V rozvojových zemích existuje určitý nesoulad mezi odvětvovou strukturou HDP a odvětvovým podílem pracovních sil.

1. Geografické hledisko

- Afrika,
- Amerika (Latinská Amerika a Karibik, Severní Amerika),
- Asie,
- Evropa,
- Oceánie.

2. Ekonomické hledisko

2.1 Rozvinuté regiony:

- Severní Amerika,
- Evropa,
- Japonsko,
- Austrálie a Nový Zéland

2.2 Rozvojové regiony:

Diferenciace jednotlivých rozvojových regionů je úzce spjata s délkou trvání jejich politické nezávislosti. Nejvyspělejší Latinská Amerika získala nezávislost již v průběhu 19. století. Region se potýkal s ozbrojenými konflikty, hyperinflací a vysokou zadlužeností. Prostřednictvím politické a vojenské stabilizace v 90. letech však mohly být v tomto regionu provedeny změny hospodářské politiky. Nyní se tak regionu naskýtají velké možnosti především díky vědeckotechnickému pokroku, inovacím a bohatým přírodním zdrojům. Asie se stala nezávislou během čtyřicátých let. Jedná se o velmi dynamický rozvojový region, který má velký populační potenciál. Nejzaostalejší africký region získal samostatnost až v 60. a 70. letech. I přes to můžeme spatřovat růstový potenciál zejména v dobré materiální vybavenosti – nerostné bohatství, počet obyvatel, rozloha. Tytéž faktory zároveň mohou být brzdou ekonomického rozvoje a spíše prohlubovat zaostalost (populační exploze, nedostatečná technologická vybavenost a klimatické podmínky).

- Afrika,
- Amerika bez Severní Ameriky,
- Karibik,
- Střední Amerika,
- Jižní Amerika,
- Asie s výjimkou Japonska,
- Oceánie bez Austrálie a Nového Zélandu.

Rozvojové země se podle OSN (United Nations Statistics Division, 2011) dále člení:

- nejméně rozvinuté státy (Least developed countries) – 48 států do kterých patří i Afghánistán, Bangladéš, Jemen a státy převážně Subsaharské Afriky;
- vnitrozemské státy (Landlocked developing countries) – 31 států, např. Arménie, Čad, Uzbekistán, Nepál;
- malé ostrovní státy (Small island developing countries) – 51 států, např. Maršalovy ostrovy, Haiti, Jamajka, Papua Nová Guinea;
- tranzitivní státy (Transition countries) – Společenství nezávislých států (celkem 11 států), šest států Jihovýchodní Evropy (např. Albánie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Srbsko).

Dílčí shrnutí

Světová ekonomika je globálním sociálně ekonomickým systémem, jenž se vyznačuje měnícím se geopolitickým uspořádáním. Ve světovém hospodářství neprobíhá pouze proces globalizace, který jej homogenizuje, ale zároveň s ním působí i další dlouhodobé trendy určují směr vývoje světové ekonomiky. Rozvoj vztahů na poli světové ekonomiky je doprovázen tlakem na pokračující liberalizaci, globalizaci a interdependenci.

Světová ekonomika se zformovala během poslední třetiny 19. století a od té doby si prošla složitým vývojem. Během devadesátých let se prohloubil diferenciační proces probíhající mezi vyspělými ekonomikami a rozvojovými zeměmi, i mezi rozvojovými zeměmi navzájem. Struktura současné světové ekonomiky je tvořena třemi základními skupinami zemí: rozvinuté ekonomiky, transformující se ekonomiky a rozvojové ekonomiky. Skupina rozvojových zemí není homogenní, proto se dále dělí na podskupiny. Tyto podskupiny se navzájem prolínají, všeobecně však můžeme říci, že mezi nejvyspělejší řadíme země nově industrializované země a ropné barony, naopak k nejméně vyspělým patří nejméně rozvinuté země světa a vysoce zadlužené chudé země. Roste ekonomická moc zemí označovaných zkratkou BRIC, jejich úloha ve světové ekonomice bude mít vzrůstající charakter.

Rozdělovat státy do určitých skupin lze podle různých kritérií, ovšem jednotná klasifikace zemí ve světové ekonomice dosud není ustálena. V současnosti vedle sebe existují dvě pojetí. Širší pojetí představované Skupinou Světové banky používá jako kritérium dosažený hrubý národní důchod přepočtený na jednoho obyvatele. Konference Organizace spojených národů pro obchod a rozvoj klasifikuje země dle jejich politické samostatnosti a charakteru sociálně ekonomických vztahů, známé jako užší pojetí.

3. Charakteristika rozvojových zemí a jejich vybrané problémy

Tato kapitola je zaměřena na vývoj v rozvojových zemích a pokazuje na okolnosti, které jej do určité míry podmiňují. Nejprve je ovšem nutné rozvojové země identifikovat jako specifickou skupinu zemí v rámci světové ekonomiky.

Pozornost bude dále věnována problémům chudoby a zadluženosti. Problém chudoby i zadluženosti má tzv. globální dimenzi a vzájemně jsou tyto problémy těsně spjaty. Zároveň jsou předmětem společného úsilí stejného okruhu institucí - WB a IMF. Jeníček a Foltýn (2010) oba zmíněné problémy řadí do skupiny globálních problémů intersociálních. Intersociální problémy jsou podle Jeníčka a Foltýna (s. 5, 2010) „*spojeny se vzájemným působením různých společensko-sociálních a ekonomických systémů a globálního soužití lidstva v podmínkách různých hodnotových kritérií a ideologií, jakož i různých reakcí na globální společenské situace se zásadním střetem zájmů*“. I když je chudoba problémem globálním, absolutní chudoba je regionálně velmi nerovnoměrně rozprostřena.

Rozvojová pomoc bývá považována za jeden z prostředků, kterými lze předcházet prohlubující se chudobě rozvojových zemí. Bližší pohled bude věnován hlavním aktérům rozvojové pomoci, zejména Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj či Evropské unii.

3.1 Vymezení rozvojových zemí

Termín rozvojové země byl poprvé oficiálně použit na prvním zasedání Konference OSN pro obchod a rozvoj v roce 1964 (UNCTAD, 2011). V předchozím období byly označovány jako zaostalé země (backward countries). Představitelé zaostalých zemí však měli k tomuto označení odmítavý postoj a to především z důvodu spojování s určitými rasistickými tendencemi. V dalším období byl používán název méně rozvinuté země (less developed countries), který upozorňoval na rozdíly oproti státům rozvinutým. Následoval název underdeveloped countries překládaný jako země zaostávající ve vývoji. Nakonec se ustálil termín developing countries překládaný jako rozvojové země, jenž se používá i v odborné literatuře (podrobněji viz Adamcová a Němečková, 2009).

Není pochyb, že rozvojové země jsou specifickým segmentem ve světové ekonomice. Většinu zemí z rozvojového světa spojuje z historického hlediska koloniální minulost (více viz druhá kapitola). Geografické vymezení rozvojového světa bylo zmíněno taktéž v kapitole předešlé. Nyní se budeme zabývat jedním geografickým aspektem, jenž je významný z hlediska rozvoje zemí. Rozvojové státy se mohou dělit podle geografického hlediska na vnitrozemské nebo malé ostrovní státy. Hlavním motivem je, že obě zmíněné skupiny mají své specifické potřeby. Podrobně se tímto tématem zabývá Paul Collier (2007), který tvrdí, že vnitrozemské země nejsou bezpodmínečně odsouzeny k chudobě nebo pomalému růstu, ale je pravdou, že právě 38 procent lidí z nejméně rozvinutých chudých zemí nemá přístup k moři. Vnitrozemské rozvojové státy totiž nemohou využívat výhod levné námořní dopravy a jejich území je často vzdáleno hlavním exportním trhům. Tyto státy nutně potřebují pomoc s vybudováním dopravní infrastruktury, zejména železniční sítě, protože ta dokáže přepravovat větší objemy s menšími náklady. Také záleží na sousedech, kterými je vnitrozemský stát obklopen. Ačkoli tento problém trápí zejména africký kontinent. Vnitrozemská poloha ovlivňuje zemi podle toho, jaké další možnosti se jí naskýtají. Má-li země velký nadbytek přírodních zdrojů, je to pro ni rozhodující a to, že je ze všech stran obklopena souší, nehraje takovou roli. Dobrým příkladem je například Botswana. V takovém případě přímořská poloha nepřináší další dodatečné výhody, které by oproti ní přinesla poloha vnitrozemská, pokud tedy stát vlastní nerostné bohatství. Přibližně 30 % africké populace žije ve vnitrozemských státech s nedostatkem přírodních zdrojů, státy tak jsou do značné míry závislé na okolních územích. Pro všechny země je přínosný růst z okolních států. Pokud chtějí vnitrozemské státy s malým množstvím přírodních zdrojů růst, musí se spoléhat na své sousedy. Problém pak nastává v případě, když se okolním států nedaří.

Další početnou skupinou rozvojových států jsou malé ostrovní rozvojové státy. Na první pohled by se mohlo zdát, že situace malých ostrovních států v Indickém a Tichém oceánu bude příhodnější. Ovšem i tyto státy se potýkají se svými problémy. Státy většinou disponují jen velmi omezenou surovinovou základnou a sužují je přírodní katastrofy. Typickým příkladem je Haiti, které 12. ledna 2010 zpustošilo zemětřesení (Presseurop.eu, 2010).

Z ekonomického hlediska vykazují rozvojové země určité základní charakteristiky (Adamcová a Němečková, 2009, s. 18):

- *relativně nízká ekonomická úroveň* (vyjádřená ukazatelem HDP na obyvatele - ekonomická úroveň rozvojových zemí je ve vztahu k rozvinutým zemím relativně nízká),
- *nesoulad mezi odvětvovou strukturou HDP a zaměstnaností* - existuje nesoulad mezi odvětvovou strukturou HPD a strukturou zaměstnanosti spočívající ve většině pracovní síly pracující v zemědělství,
- *sociálně ekonomická závislost dualismus*,
- *přetrvávající ekonomická závislost na rozvinutých zemích ve vnějších ekonomických vztazích* - projevuje se v teritoriální struktuře zahraničního obchodu nebo v pohybu zahraničního kapitálu.

Je důležité si připomenout, proč je soustředěna pozornost na vymezení rozvojových zemí.

3.2 Chudoba

Jeníček spolu s Foltýnem (2010) řadí chudobu do skupiny antroposociálních⁵ i intersociálních problémů. Většina současných globálních problémů souvisí s chudobou, která postihuje zejména rozvojový svět. Vyspělé země se snaží přispívat k tomu, aby se rozdíl mezi bohatými a chudými zeměmi dále neprohlubovaly. Hledají cesty, jak pomoci rozvíjejícím se zemím dosáhnout udržitelného hospodářského růstu a současně zachovat sociální spravedlnost, jak propojit svobodu s bezpečností a ekonomický rozvoj s ochranou životního prostředí. Faktem je, že chudoba je soustředěna především v rozvojových zemích, tedy pouze v jednom ze segmentů světové ekonomiky. Pojetí chudoby se odvíjí od životní úrovně každé společnosti a tedy i definice chudoby procházejí s rozvojem společnosti jistou změnou. Není proto vždy jednoznačné definovat tento pojem a je nutné komplexnější chápání chudoby. Chudoba může být vymezena jako relativní nebo absolutní veličina. Podle Jeníčka (s. 52, 2010) lze relativní chudobu definovat „*jen ve vztahu k referenčním skupinám. Jednotlivec proto může mít více než dostatečný důchod k zachování života, pokud však disponuje velmi nízkým důchodem ve srovnání se zbývající částí společnosti, bude zařazen mezi chudé*“. Jiné je to s chudobou absolutní. Světová banka ji definuje jako „*absolutní*

⁵ Globální problémy antroposociální obsahují „*všelidské problémy sociální, kulturní a humanitárně etické povahy*“ (Jeníček a Foltýn, 2010, s. 7).

zhoršování postavení nejnižších důchodových skupin obyvatelstva, jako životní situaci, která je charakterizována podvýživou, negramotností a nemocemi, vymykající se jakékoli definici lidských podmínek důstojného života“. Nejrozšířenějším způsobem měření chudoby je hranice vyjadřující minimální výši příjmu, která je zapotřebí k uspokojení základních životních potřeb. Za celosvětovou hranici extrémní chudoby označila Světová banka v roce 1990 příjem dosahující pouze jednoho amerického dolaru na den v paritě kupní síly. Světová banka od roku 1990 vytváří tzv. globální odhad chudoby, který je založen na statistickém šetření prováděném přímo v domácnostech žijících v rozvojovém světě. Snaha o překonání obtíží při mezinárodním srovnávání chudoby spojených s jejími rozdílnými národními definicemi vedla k vytvoření tzv. mezinárodní hranice chudoby (international poverty line), vycházející z úrovně denního příjmu ve výši 1 USD v cenách roku 1985 a přepočítané na národní měny kursem podle odhadu parity kupní síly. Od roku 1993 používá Světová banka vlastní přepočty parit kupní síly a původní úroveň 1 USD příjmu na den v cenách roku 1985 dnes leží na úrovni denního příjmu ve výši 1,08 USD v cenách roku 1993 (Cihelková, 2009). Podle organizace Share the World's Resources a dalších kritiků Světové banky je ale nejnižší částkou, která by se teoreticky mohla blížit reálné hodnotě globální hranici chudoby přibližně 2,5 dolaru. V tom případě by bylo na světě asi 3,14 miliardy chudých, což odpovídá skoro polovině celosvětové populace.

Při takovém paušálním stanovení chudoby tedy absolutní chudoby, je spojen s určitými nedostatky, neboť chudoba je vždy relativní. To si můžeme ukázat na příkladu, kdy obyvatel České republiky se může cítit bohatý vůči obyvateli Afriky, ale zároveň chudý v porovnání s obyvateli jiných vyspělých zemí. „*Koncept relativní chudoby tak nahlíží na chudobu jako na stav relativní deprivace jedince ve vztahu k ostatním jedincům v dané společnosti*“ (Exnerová, 2008). Také ekonom a nositel Nobelovy ceny Amartya Sen založil své pojetí chudoby na tezi, že chudoba nespočívá pouze v nedostatku příjmů, nýbrž v nemožnosti plnohodnotně žít v jejich důsledku (Majerová, 2008). Za dimenze chudoby se dnes dle Majerové (2008, s. 49) považuje:

- *„zdraví,*
- *vzdělání,*
- *přístup ke službám,*
- *infrastruktura,*

- *bezpečnost,*
- *sociální vyloučení“.*

Chudoba je velmi komplexní a složitý pojem, který je v současnosti považována za jeden z nejpálčivějších problémů globalizovaného světa. Při postupující globalizaci ohrožuje globální problém chudoby stabilitu globální konjunktury a světové ekonomiky vůbec. OSN vnímá chudoba stále intenzivněji jako fenomén, který je třeba vymýtit, respektive zmírnit jeho dopady, nemá-li být nadále brzdou společenského rozvoje. Vyspělý svět se odhodlal s chudobou bojovat po druhé světové válce, jelikož se snažil pomoci svým bývalým koloniím. Byl si vědom spoluzodpovědnosti za jejich situaci. Pro boj s chudobou existují i jiné důvody označované jako globální. Jevy mající s chudobou spojitost, zejména příliv migrantů a uprchlíků, nelegální obchodování s lidmi, zbraněmi a drogami, mezinárodní a lokální terorismus. Tyto zmiňované skutečnosti ohrožují bezpečnost a stabilitu vyspělých zemí. Nelze opomenout i ekonomické důvody, neboť rozvíjející se státy mohou v budoucnu představovat odbytiště výrobků zemí vyspělých (podrobněji viz Majerová, 2008).

Jak již bylo uvedeno, existují různá pojetí chudoby - tradiční a alternativní. Tradiční pojetí shledává chudobu v nedostatku jídla, nedostatečném přístupu k pitné vodě, hygienickým zařízením či ke zdravotnickým službám a bydlení. Celkově se jedná o situaci, kdy lidé nemají dostatečné prostředky na uspokojení základních potřeb. Naproti tomu existuje další pojetí, které se nezaměřuje pouze na materiální hledisko. Toto tradiční pojetí chudoby vzniklo v důsledku globalizace západní kultury a následného rozšíření trhu (Baylis, Smith a Owens, 2008).

3.2.1 Příčiny chudoby

Cestou k úspěšnému boji proti chudobě je bezesporu snaha o eliminaci odstranitelných příčin chudoby. Ty lze rozdělit do několika skupin. První skupina je představována politickými příčinami, zejména se jedná o ozbrojené konflikty. Položme si otázku, co tedy způsobuje občanskou válku? Není snadné nalézt důvody vzniku občanských válek. Paul Collier (2007) jako zásadní faktor, který zvyšuje pravděpodobnost vypuknutí občanské války, uvádí nízké příjmy. Tento vztah spočívá v tom, že zatímco nízký příjem zvyšuje riziko občanské války, současně v důsledku občanské války jsou snižovány příjmy. Dalším faktorem

je pomalý ekonomický růst. Ekonomický růst v zemích s nízkými příjmy je ovlivňován prudkými výkyvy srážek. Výkyvy srážek zhoršují růst, což zvyšuje riziko propuknutí občanské války. Nízký příjem znamená chudobu a nízký růst beznadějí. Třetím rizikovým faktorem jsou přírodní zdroje. Závislost na vývozu surovin (ropy, diamantů atd.) tyto přírodní zdroje pomáhají financovat konflikt a někdy jej také významně stimulují. Příkladem jsou „krvavé diamanty“, které OSN definuje jako diamanty, které pocházejí z oblastí ovládaných ozbrojenými silami nebo frakcemi odporujícími legitimním a mezinárodně uznaným vládám, a jež se zároveň používají k financování vojenských akcí proti těmto vládám. Země se tedy stává náchylnou k občanské válce v důsledku nízkých příjmů, pomalého růstu a závislosti na surovinách.

I když je na této planetě takřka stejný počet mužů a žen, chudobou jsou postiženi velmi nerovnoměrně. Na světě žije asi dvakrát více chudých žen než mužů. A čím je společnost chudší, tím větší rozdíly mezi oběma pohlavími existují. Právě negramotnost, nízká vzdělanost a tradicí předepsaná starost o domácnost a rodinu zabraňují ženám v hledání produktivního zaměstnání nebo v aktivní účasti při rozhodování na veřejnosti. Majerová (2008) tvrdí, že placená práce se podílí jen jednou třetinou na celkové vykonávané práci žen a zbývající dvě třetiny vykonávají bez finanční odměny. Tento problém je silně provázán se skutečností, že v rozvojových zemích je stále patrný nerovný přístup ke vzdělání mezi dívkami a chlapci. Dívky jsou stále vyloučeny ze vzdělávacího procesu více než chlapci, rozdíly jsou také patrné mezi městskými a venkovskými dětmi, a mezi dětmi z bohatých a chudých domácností. Právě z těchto důvodů se OSN v Rozvojových cílech tisíciletí zavázalo prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti. Nezpochybnitelným faktem také je, že většina chudých lidí žije na venkově.

Často zmiňovaným tématem je korupce, a to nejen v rámci vnitropolitického prostředí ale i vlivem zahraničních investorů a vlád. Autoritářské a diktátorské režimy v rozvojových zemích jsou často tolerovány vyspělými zeměmi kvůli hospodářským zájmům. Nevymahatelnost práva nahrává nadnárodním korporacím, které poté zaměstnávají obyvatele rozvojových zemí v otřesných pracovních podmínkách.

Mezi demografické příčiny patří vysoká hustota obyvatelstva, nedostatečná zdravotní péče a absence záchranné sociální sítě. Nedílnou součástí procesu snižování extrémně chudých je spravedlivé rozdělení příjmů, ale též redukce populační exploze a zvýšení

kvalitního vzdělávání mezi všemi vrstvami společnosti, bez ohledu na pohlaví. Pokud se chudobu v rozvojových zemích nepodaří výrazněji kvantitativně i kvalitativně snížit, bude mít i nadále značně nestabilizující dopad na celosvětovou politickou i bezpečnostní situaci (Tožička, 2009).

3.2.2 Přístup mezinárodních organizací k problému chudoby

V přístupech překonávání sociálně-ekonomické zaostalosti a chudoby v rozvojových zemích proti sobě stojí dva rozdílné názorové proudy. Na jedné straně přesvědčení, sdílené hlavně samotnými rozvojovými zeměmi, že na vině je dřívější kolonialismus, dnešní neokolonialismus a historicky vytvořené nerovnoprávné postavení těchto zemí v mezinárodní dělbě práce. Z tohoto přesvědčení logicky vyplývá, že kroky o překonání sociálně ekonomické zaostalosti musí v první řadě vycházet od vyspělých zemí, zejména bývalých koloniálních metropolí. Tyto země by tedy měly převzít plnou zodpovědnost za tento globální problém i za cenu podstatného snížení životní úrovně v hospodářsky rozvinutých částech světa (Jeníček a Foltýn, 2010). Téměř půl století od rozpadu většiny koloniálních impérií ovšem ztrácí tento argument pozvolna na síle, nehledě na to, že některé rozvojové země ani klasickými koloniemi nebyly. Z opačného pólu se naopak ozývají hlasy, že veškerá taková pomoc byla a bude jen neúčelným utrácením prostředků, které rozvojové země za téměř půlstoletí nezávislosti prokázaly většinou neschopnost sociálně ekonomický rozvoj uskutečnit. V konečném důsledku by tedy snahy o překonání těchto problémů měly vycházet z vlastního úsilí rozvojových zemí. Na otázku, jak by měla vypadat vhodná rozvojová strategie, je obtížné hledat nezaujatou odpověď. I tak ale mezi těmito dvěma krajními názory stojí několik kompromisních variant, jak přistupovat k mezinárodní rozvojové strategii. Ty se liší vazbou zastoupení vnitřních a vnějších faktorů. O vyvážený postoj se snaží zejména mezinárodní organizace, přičemž většina organizací OSN stojí na převaze vnějších, zatímco Světová banka, Mezinárodní měnový fond a některé další spíše na převaze vnitřních faktorů. Nicméně naprostá většina názorů se shoduje v tom, že rozvojové země samy se dnes nemohou se svou situací vypořádat, nýbrž tomuto úsilí musí napomáhat celá lidská civilizace.

3.2.3 Přístup Organizace spojených národů k řešení problému chudoby

„Výsledkem konkrétních snah o sjednocení vnitřních i vnějších faktorů a národního i mezinárodního úsilí v boji za průměrnou sociálně-ekonomickou zaostalost RZ se staly tzv. Rozvojové dekády OSN“ (Jeníček a Foltýn, 2010, s. 36). Ty se od 60. let 20. století staly projevem mezinárodního úsilí v boji proti chudobě a celkové sociálně-ekonomické zaostalosti. Na následujících deset let vytýčily hlavní cíle a prostředky k jejich dosažení. První rozvojová dekáda (1960-1970) byla postavena na předpokladu, že ekonomický růst vše vyřeší. Růstový cíl stanovený ve výši 5 % byl dokonce překročen o 0,9 %. K faktickému zlepšení situace v zemích nedošlo, naopak se situace v některých zemích ještě zhoršila. Rychlý růst je označen za základní faktor jakékoli rozvojové strategie, avšak sám rychlejší růst nezajistí zlepšení sociální situace. Náзор, že sám urychlený růst vyřeší, anebo se bude podstatně podílet na řešení problémů sociálních, důchodové nerovnosti, vzdělanosti, ekologických je scestný, což se i v mnoha případech potvrdilo. Jaký je tedy vztah mezi ekonomickým rozvojem a rozvojem společnosti? Jeníček a Foltýn (s. 31, 2010) na tuto otázku odpovídají takto: *„ekonomický růst vytváří materiální základ pro rozvoj společnosti, pro naplnění potřeb lidí a předpoklady pro zvyšování jejich úrovně. Avšak rozsah, v jakém se tyto potřeby lidí uspokojí v důsledku ekonomického růstu, záleží na využití a rozdělení příjmů z ekonomické činnosti, na alokaci zdrojů, na provádění vhodné hospodářské politiky a dalších faktorech“*. Aby rostla životní úroveň populace, je důležité neopomenout investice do vzdělání, zdravotnictví, pokud je ovšem zajištěna základní potřeba - výživa. Neboť podle Majerová (2008, s. 50) je vzdělání *„základním předpokladem rozvoje jednotlivce i celé společnosti“*. Tato populace, která je vzdělanější a v lepším zdravotním stavu, je poté schopna dosahovat vyšší produktivity. Jeníček a Foltýn (2010) tvrdí, že závislost mezi těmito dvěma faktory není automatická. Pozitivní vliv ekonomického růstu na rozvoj společnosti je prokázaný, ne každá země jej však dokáže s dostatečnou efektivitou promítnout i do růstu životní úrovně obyvatel. Druhá rozvojová dekáda (1970-1980) se proto zaměřila i na sociální oblast. Třetí rozvojová dekáda (1980-1990) si kladla za cíl zlepšit diferenciaci v rámci rozvojových zemí, na které se významně podílely rostoucí ceny ropy. Země surovinově vybavené zaznamenávaly zlepšení ekonomické situace, avšak ostatní země zhoršení. Právě kvůli celkovému zhoršení postavení rozvojových zemí ve světové ekonomice, bývá tato dekáda označována za ztracenou. Podle Jeníčka (s. 173, 2003) *„přímočarý až cynický důraz na pouhý ekonomický růst učinil boj proti chudobě zcela závislým na globální a regionální*

ekonomické konjunktury“. Poslední čtvrtá rozvojová dekáda (1990-2002) byla zaměřena na oživení růstu a sociální rozvoj. V roce 2000 byly rozvojové dekády nahrazeny Miléniovým programem (podrobněji viz Jeníček a Foltýn, 2010).

V současné době je klíčovým dokumentem v oblasti boje proti chudobě program Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs) formulovaný v Miléniové deklaraci, kterou v září roku 2000 podepsalo 189 států. Stěžejní mezinárodní událostí byl v roce 2005 zářijový Summit OSN k rozvojovým cílům tisíciletí v New Yorku, který zhodnotil pokrok při jejich plnění a potvrdil odhodlání rozvinutých zemí napomáhat těm chudším v jejich rozvoji. Cíle jsou však považovány za velmi ambiciózní a nepředpokládá se jejich skutečné naplnění do roku 2015. Rozvojové cíle tisíciletí se zaměřují na osm konkrétních rozvojových cílů, které se ještě dále člení na úkoly. Na obrázku 2.1 lze vidět, že každý cíl má svůj symbol. Pro účely této práce je soustředěna pozornost na první a poslední cíl, o kterém však bude pojednávat poslední kapitola.

Obrázek 3.1: Symboly jednotlivých Rozvojových cílů tisíciletí

Zdroj: Meaningful Volunteer (2012)

Pravděpodobně nejsledovanějším úkolem a jedním z hlavních cílů současnosti je právě první cíl, a to odstranění extrémní chudoby a hladu. Dle přesného znění OSN tento cíl zní takto: „Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než je 1 USD na den. Zajistit plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny včetně žen a mladých lidí.“ Tento cíl se dále skládá ze tří úkolů a každý má své ukazatele plnění.

Úkol 1.A: „Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí s příjmem nižším než jeden americký dolar (USD) oproti roku 1990“.

Ukazatelem jeho plnění jsou tyto indikátory:

- „podíl populace pod hranicí 1 USD na den,
- *poverty gap ratio*⁶,
- *podíl nejchudších domácností na spotřebě.*“

Úkol 1.B: „Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti a přiměřené práce pro všechny, včetně žen a mladých lidí“.

Ukazatelem jeho plnění jsou následující indikátory:

- „tempo růstu HDP k počtu zaměstnaných osob,
- *podíl zaměstnaných v populaci,*
- *podíl zaměstnaných lidí s příjmy nižšími než jeden USD na den,*
- *podíl samoživitelů a pomocníků v domácnosti na celkové zaměstnanosti.*“

Úkol 1.C: „Do roku 2015 snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem (oproti roku 1990)“.

Ukazatelem jeho plnění jsou tyto indikátory:

- „výskyt podvyživených dětí ve věku do pěti let,
- *podíl populace s příjmem potravy pod hranicí energetického výživového minima.*“

V rámci činnosti OSN funguje Rozvojový program OSN⁷, který pomáhá lidem vybudovat lepší život prostřednictvím poskytování znalostí, zkušeností a zdrojů. Působí ve 177 zemích a teritoriích a ve spolupráci nejen s vládami se podílí na řešení globálních i národních rozvojových problémů. UNDP investuje každý rok téměř 1 miliardu dolarů do boje proti chudobě a k dosahování rozvojových cílů tisíciletí. V roce 2009 to bylo 929,1 milionů dolarů. Dle odhadů Světové banky žilo v roce 2008 1,29 miliard lidí pod hranicí 1,25 dolaru na den, tedy asi 22 % populace rozvojového světa. Naproti tomu v roce 1981 žilo v extrémní chudobě 1,94 miliard lidí. Dle nejnovějších statistik. Byl zaznamenán jen mírný pokles počtu osob žijících pod 2 dolary na den v letech 1981 až 2008 z 2,59 miliard na 2,47 miliard. Předběžná studie za rok 2010 udává, že míra extrémní chudoby klesla o polovinu z

⁶ Poverty gap je průměrný deficit celkové populace k hranici chudoby (za nechudé se považují ti, jejichž deficit se rovná nule). Odráží hloubku i rozsah chudoby ve společnosti.

⁷ United Nations Development Programme (UNDP)

hodnoty roku 1990. To by znamenalo předčasné dosažení prvního cíle - snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1,25 USD na den. I přesto 22 % lidí v rozvojových zemích musí stále přežívat s příjmem menším než 1,25 dolaru na den a 43 % s méně jak 2 dolary na den (Světová banka, 2012). Když si zhodnotíme výsledky dle regionů, populace v Subsaharské Africe poprvé od roku 1981 žije méně než polovina populace pod hranicí extrémní chudoby (47 %).

Tabulka 3.1: Předpokládaný počet lidí žijících z příjmu nižšího než 1,25 USD na den v letech 2015-2025 (v PPP roku 2005)

Region	2015	2025	2025
Jižní Asie	23,9	14,8	11,8
Latinská Amerika a Karibik	5,5	5,3	5,4
Střední Východ a Severní Afrika	2,7	2,3	2,1
Subsaharská Afrika	41,2	34,8	33,2
Východní Asie a Pacifik	7,7	3,0	3,1
Východní Evropa a Střední Asie	0,3	0,2	0,1
Celkem	16,3	12,1	10,8

Zdroj: Global Monitoring Report 2012 (2012), vlastní zpracování

Tabulka 3.2: Světová populace, údaje za rok 2005 v procentech

Rozvinuté ekonomiky	15,3
Tranzitivní ekonomik	4,7
Rozvojové ekonomiky	80
Afrika	14,3
Východní Asie	29,9
Jižní Asie	24,3
Západní Asie	3,0
Latinská Amerika	8,5

Zdroj: United Nations - World Economic Situation and Prospects (2011), vlastní zpracování

3.2.4 Přístup Mezinárodního měnového fondu k řešení problému chudoby

Když bylo v roce 1944 rozhodnuto o založení Mezinárodního měnového fondu, rozvojová agenda zdaleka nebyla jeho původním záměrem. Nezávislost Afriky však přinesla výraznou změnu v jeho úloze jeho působení. V sedmdesátých letech činily země z afrického

kontinentu skoro polovinu členských zemí. Země potýkající se s nízkým důchodem a strukturálními problémy potřebovaly specifické zacházení a z tohoto důvodu se měnila úloha jak MMF, tak Světové banky. Mezinárodní měnový fond poskytuje finanční pomoc chudým zemím dvěma směry. Prostřednictvím koncesního financování, které je realizováno na základě současných facilit – Facility na snížení chudoby a na podporu růstu a Facility pro financování exogenních šoků. Další formou pomoci je odpouštění dluhů (viz následující podkapitola). MMF v roce 1999 zavedl Facilitu na snížení chudoby a na podporu růstu⁸, čemuž předcházela přeměna Rozšířené facility pro strukturální přizpůsobení – ESAF (Sedláček, 2008). Vypracování Strategických záměrů na snížení chudoby⁹ ze stran nízkopříjmových zemí a jejich návaznost na iniciativy na snížení dluhu se jasně orientoval na snížení chudoby a ekonomický růst. V těchto programech je dle Sedláčka (2008) jasně zřetelný dlouhodobější přístup k ekonomickému rozvoji, který uznával institucionální, politické, ekonomické a historické limity nízkopříjmových zemí a vyváženost tradičních krátkodobých cílů makroekonomické stabilizace s dlouhodobými cíli na snížení chudoby a ekonomický růst. Proces začíná měřením chudoby, následuje analýza jejich dimenzí a příčin. V rámci hospodářské politiky by členské země měli zpracovat akce a programy, jejímž cílem je co největší dopad na chudobu. Dále je zapotřebí dbát na dobrou správu ve vládních aktivitách, větší transparentnost a antikorupční iniciativy. Vytvoření dobrých Strategických záměrů na snížení chudoby vyžaduje silnou technickou podporu. Půjčky v rámci této facility jsou úročeny 0,5 %, půlroční splátky začínají po skončení programu v období od 5¹/₂ do 10 let. Způsobilá země si může půjčit až 280 % své členské kvóty a tento limit může být ve výjimečných případech zvýšen až na 370 % (Světová banka, 2011). Cíle programů PRGF vycházejí ze Strategických záměrů na snížení chudoby, které jsou zpracovány vládou za spoluúčasti občanských společností a dalších rozvojových partnerů, ovšem pod patronací MMF a Světové banky. Výkonný výbor Mezinárodního měnového fondu a Světové banky považuje vypracování těchto programů za zásadní pro získání zvýhodněných úvěrů a oddlužení v rámci iniciativy HIPC.

Je nutné si uvědomit, že MMF není rozvojová agentura. Vzhledem k tomuto faktu je třeba i nahlížet na jeho angažovanost v rozvojových zemích. Úloha MMF v těchto zemích bývá častým zdrojem kritiky. PRGF by měl být převeden do kompetence Světové banky,

⁸ The Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF)

⁹ Poverty Reduction Strategy Papers

neboť MMF by měl poskytovat především krátkodobou finanční výpomoc spojenou s problémy platební bilancí. Právě dlouhodobé strukturální reformy zaměřené na snižování chudoby a podporu růstu by neměly být spektrem jeho zájmu. Otázkou je také morální hazard spojený s půjčkami MMF.

I Světová banka v roce 1980 změnila pohled na dosahování snížení či eliminace chudoby. Konstatovala, že nedostatek kapitálu není sám o sobě příčinou nedostatečného sbližování a boje proti chudobě. Tento názor potvrdila v roce 1999, kdy přijala strategii zahrnující tři základní dokumenty (Jeníček a Foltýn, 2008):

- Iniciativu spojenou s posílením oddlužení HIPC (Heavily Indebted Poor Countries Debt Relief),
- Iniciativu o transformaci ESAF (Enhanced Structural Adjustment Facility) do tzv. RGF (Poverty Reduction and Growth Facility),
- Memorandum o NFA – Nové finanční architektuře.

3.3 Problém zadluženosti

Zadluženost je rizikovým faktorem pro udržení stability světové ekonomiky a řadí se k největším problémům současnosti. V minulosti zapůjčený kapitál plynoucí do rozvojových zemí od mezinárodních finančních institucí a bank měl napomoci osamostatněným rozvojovým zemím rychle rozvíjet hospodářství a následně zvýšit export. Bohužel očekávaný pozitivní dopad na jejich ekonomiky se nepotvrdil, ba dokonce odstartoval dluhové problémy rozvojových zemí. V 50. a 60. letech si země bezstarostně půjčovali. S postupem času, ale stále více zemí mělo problém se splacením dluhů a z tohoto důvodu byl založen Pařížský klub. Majerová (2008) jej popisuje jako neformální sdružení tvořené 19 vládami věřitelských zemí za účasti pozorovatelů z řad mezinárodních institucí. Jeho název je odvozen od schůzek konajících se na půdě francouzského ministerstva financí, jehož historie spadá do padesátých let dvacátého století. Půjčky nebyly vládami využívány racionálně. Rozvojové země se zmítaly ve víru politických problémů, diktátorské režimy pomocí těchto prostředků upevňovali svoji moc či podporovali armádu. Problémem byla též všudypřítomná korupce. Na situaci se také podepsalo tehdejší bipolární rozdělení světa, které do určité míry neefektivní vyžívání zahraničních zdrojů podporovalo. Tyto faktory můžeme označit jako vnitřní příčiny

dluhové krize. V důsledku prvního ropného šoku (1973) disponovali země vyvážející ropu velkým množstvím volných finančních prostředků, které ukládaly v komerčních bankách rozvinutých zemí. Ty poté tyto prostředky půjčovali zemím rozvojovým. Avšak projekty financované prostřednictvím těchto úvěrů nebyli úspěšné. Situace se ještě zhoršila s druhým ropným šokem v roce 1979, což přineslo „další zvýšení přebytku běžných účtů platební bilance exportérů ropy a zhoršení deficitů dalších rozvojových zemí. V tomto roce začaly USA uplatňovat restriktivní monetární politiku, která měla nepříznivý vliv na vývoj zadluženosti, protože vzrostla dolarová úroková míra a hodnota dolarového devizového kurzu“ (Majerová, s. 132, 2008). Jelikož dluh některých zemí byl denominován v dolarech, v konečném důsledku to znamenalo prudký růst zadlužení vyjádřený v jejich domácí měně (Jamborová, 2008). Začalo se tak otevřeně hovořit o dluhové krizi.

Další iniciativou k omezení zadluženosti je po Pařížském klubu Londýnský klub založený v roce 1976. V jeho případě se jedná o neformální seskupení věřitelských bank. Zadlužené země zde mají možnost předložit návrhy řešení, ale jsou vyloučeny z možnosti účastnit se rozhodování (Tožička, 2009).

S problematikou zadlužování je také spojeno riziko nelegitimního dluhu či zavrhnutíhodného dluhu. Za nelegitimní dluhy se považují úvěry takové, které byly poskytnuté bez souhlasu obyvatelstva přijimatelské země nebo v rozporu s právním řádem země (Rozvojové cíle tisíciletí, 2009). To se týká především nedemokratických, diktátorských režimů. Úvěr, který nebyl poskytnut v zájmu obyvatel, a při jejichž poskytování si věřitele byli vědomi obou výše zmíněných bodů. Tožička (2009) zastává názor, že by nelegitimní dluhy měly být odpuštěny všem zemím v plné míře. Ovšem Majerová (2008) namítá, že tento druh dluhu nemohou mezinárodní finanční instituce oficiálně uznat, neboť by i ostatní země požadovaly oddlužení u takovýchto druhů dluhů. V případě masového nesplácení by v konečném důsledku mohl poklesnout vysoký rating Světové banky a MMF na světových trzích, což by mělo katastrofický následek pro nejchudší země. Možným úskalím je nebezpečí morálního hazardu. Zadlužený subjekt může nabýt dojmu, že i v budoucnu mu budou jeho dluhy prominuty a je demotivován k dalším reformám. I Meltzerova komise upozorňuje na morální hazard spojený s půjčkami MMF do rozvojových zemí, podle ní by se měl soustředit jen na krátkodobé krizové půjčky (více viz Sedláček, 2008).

V roce 1996 zahájily Mezinárodní měnový fond společně se Světovou bankou iniciativu na snížení dluhu nejvíce zadluženým chudým zemím, známou také pod zkratkou HIPC. Jejím cílem je „zajistit hlubokou, širokou a rychlou úlevu od dluhu a přispět tím k ekonomickému růstu, snižování chudoby, udržitelnosti dluhu v nejchudších, nejvíce zadlužených zemích“ (Světová banka, 2011). O tři roky později byla iniciativa rozšířena a to tím způsobem, že byl snížen poměr externího dluhu k exportu (kritérium pro zařazení do HIPC), v jehož důsledku se pro oddlužení kvalifikovalo více zemí. Dbalo se též na těsnější vazbu mezi dluhovou úlevou, redukcí chudoby a sociální politikou (Sedláček, 2008). V roce 1999 provedla HIPC oddlužení ve výši 54 miliard dolarů ve 27 těžce zadlužených zemích (Světová banka, 2011).

Iniciativa HIPC spočívá ve dvoufázovém procesu. V první fázi je nezbytné vypracovat Strategické záměry na snížení chudoby. Poté následuje bod rozhodnutí, kdy je dluh snížen na dohodnutou udržitelnou úroveň. Ve druhé fázi se následuje tzv. bod dokončení. Světová banka (2011) uvádí, že země dosáhne bodu dokončení, pokud dosahuje makroekonomické stability, provádí strukturální a sociální reformy a minimálně jeden rok postupuje dle Strategie na snížení chudoby. Potenciálními kandidáty jsou země splňující kritérium příjmu a zadluženosti, hodnocené v roce 2004 a chtějí tuto iniciativu využít. HIPC zahrnuje v současné době 40 zemí, z nichž 32 se nachází v bodě dokončení, a tudíž obdržely oddlužení. Prozatím čtyři země dosáhly bodu rozhodnutí a je jim poskytnuta prozatímní dluhová úleva. Zbývající čtyři země jsou potenciálními kandidáty a nachází se v bodě před rozhodnutím. V níže uvedené tabulce 3.1 jsou uvedeny odhadované částky týkající se oddlužení. Z tabulky v příloze si lze povšimnout, že většina států se nachází v Subsaharském regionu.

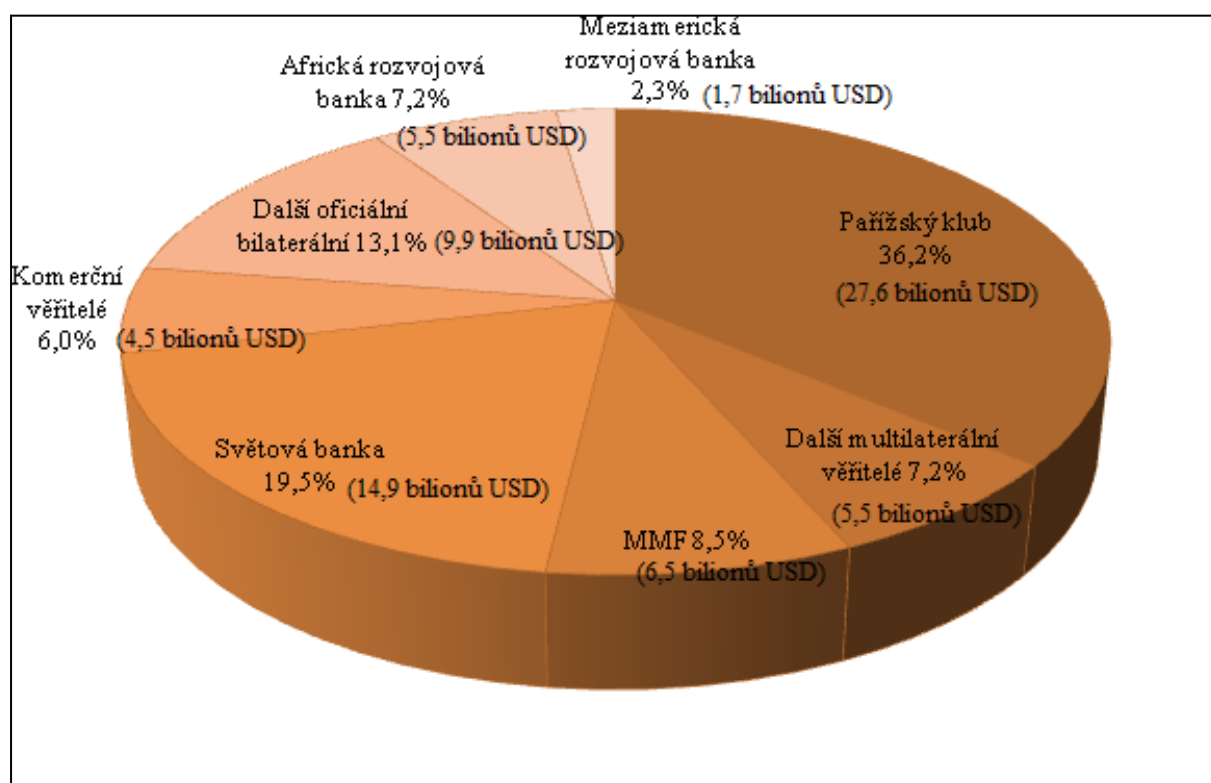
Tabulka 3.3: Odhadované oddlužení v rámci Iniciativ HIPC a MDRI v roce 2010, v bilionech dolarů

	Oddlužení v rámci Skupiny Světové banky			Celkové oddlužení		
	HIPC	MDRI	Celkem	HIPC	MDRI	Celkem
HIPC	14,9	21,9	36,7	76	33,8	109,8
Bod dokončení (32 zemí)	12,6	19,5	32,1	54,6	30,3	84,9
Bod rozhodnutí (4 země)	0,8	2	2,8	4,4	3	7,4
Před bodem rozhodnutí (4 země)	1,5	0,4	1,8	17	0,6	17,5

Zdroj: Světová banka (2011), vlastní zpracování

V roce 2006 byla založena iniciativa na multilaterální odpuštění dluhů¹⁰, jejímž cílem je poskytovat dodatečnou podporu iniciativě HIPC k dosažení rozvojových cílů tisíciletí. V rámci této iniciativy je poskytováno úplné oddlužení kvalifikovaným zemím ze strany MMF, Mezinárodní asociace pro rozvoj, Africké rozvojové banky a Meziamerické rozvojové banky, které však dosáhly tzv. bodu dokončení v rámci iniciativy HIPC (Světová banka, 2011). Oddlužení v rámci MDRI lze provést až po dosažení bodu dokončení.

Graf 3.1: Potenciální náklady věřitelů v rámci iniciativy HIPC 2010

Náklady tvoří celkem 76 bilionů USD.

Zdroj: Světová banka (2011), vlastní zpracování

3.4 Rozvojová pomoc

Rozvojová pomoc představuje způsob řešení problémů rozvojových zemí. Adamcová a Němečková (2009, s. 304) definují rozvojovou pomoc jako „*tok kapitálu či veřejných financí ve formě půjček nebo grantů do jiných zemí, který splňuje následující dvě kritéria:*

¹⁰ Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI)

- tento kapitál nemá, z pohledu dárce, komerční určení,
- v případě půjček jde o kapitál poskytovaný za koncesionálních podmínek¹¹

Je třeba rozlišovat mezi pojmy rozvojová pomoc a rozvojová spolupráce. Adamcová spolu s Němečkovou (2009, s. 304) vnímají rozvojovou spolupráci jako „*obecnou formu spolupráce mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi, která směřuje k podpoře trvale udržitelného rozvoje v rozvojových zemích definovaného na počátku 90. let jako multidimenzionální rozvoj jak v oblasti ekonomické, tak i v oblasti sociální, ekologické a lidské*“. V tomto případě pak rozvojová pomoc představuje jeden z nástrojů rozvojové spolupráce.

Horký (2010, s. 33) uvádí, že zatímco rozvojovou spolupráci je možné „*vymezit funkčně, tj. prostředky, kterými ovlivňuje podmínky a život obyvatelstva v rozvojových zemích, rozvojovou politiku lze vymezit podobně jako například státní politiku životního pouze normativně, tedy cíli, které si stanovuje*“.

Pro rozvojovou pomoc je používán i termín zahraniční pomoc, kterou můžeme z hlediska jejího účelu dělit na rozvojovou a humanitární. Humanitární pomoc je poskytována jako reakce na mimořádné události, které většinou nelze předvídat, a je zpravidla krátkodobá. Jejím cílem je zamezit ztrátám na životech a zmírnit lidské utrpení způsobené přírodní či lidmi způsobenou katastrofou nebo ozbrojeným konfliktem (MZV, 2012). Veřejnost ovšem nerozlišuje plně rozdíl mezi humanitární a rozvojovou pomocí.

Rozvojová pomoc bývá častěji označována jako oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance – ODA), kterou formuloval Výbor pro rozvojovou pomoc při OECD. Oficiální rozvojová pomoc se skládá z grantů a zvýhodněných půjček určených především na sociálně ekonomický rozvoj, které vláda dárcovské země poskytuje rozvojové zemi nebo multilaterální agentuře. Musí splňovat následující kritéria (OECD, 2009):

- je poskytován oficiálními místy, jako jsou vlády států či místní vlády, nebo jejich výkonnými orgány,
- je poskytován s cílem podpořit ekonomický rozvoj a blahobyt v rozvojových zemích,
- konfesionální (tj. nemá komerční charakter) a obsahuje grantovou složku alespoň ve výši 25% (vypočteno při diskontní sazbě 10%).

¹¹ Koncesionální, neboli zvýhodněné podmínky jsou takové, u kterých by úroková míra a doba splatnosti pro zapůjčený kapitál měly být výhodnější než za běžných podmínek.

- je poskytován pouze zemím uvedeným v seznamu DAC jako příjemci ODA.

Z hlediska poskytovatele může být pomoc dělena na dvoustrannou (bilaterální) a na mnohostrannou (multilaterální). Bilaterální transakce jsou přímé transakce mezi dárcovskou a rozvojovou zemí. Patří sem i transakce mezi národními nebo mezinárodními neziskovými organizacemi působícími v oblasti rozvoje, odpouštění dluhů a administrativní náklady. Vzhledem k provázanosti současného světa a komplexnosti problémů nelze rozvojových cílů dosáhnout pouze poskytováním dvoustranné pomoci. Aby se situace v chudých zemích dlouhodobě zlepšila, jsou zapotřebí koordinované globální akce. Mnohostranná pomoc má formu příspěvků do fondů spravovaných mnohostrannými agenturami, zejména těmi, které spravuje Organizace spojených národů. Příspěvky mohou mít formu členství předplatné nebo diskreční příspěvky. Multilaterální příspěvky mohou přijímat instituce, které:

- zcela nebo část svých činností provádí ve prospěch rozvoje,
- je mezinárodní agentura, instituce nebo organizace, jejíž členové jsou vlády, nebo fond řízen samostatně takového subjektu (OECD, 2009).

3.4.1 *Hlavní aktéři rozvojové pomoci*

Prioritním zdrojem většiny finančních prostředků, určených na rozvojovou pomoc, jsou vlády zemí. V současné době je každá země buď dárce rozvojové pomoci, nebo jejím příjemcem a také jsou země, které rozvojovou pomoc zároveň poskytují i přijímají (příklad Čína, Indie a další).

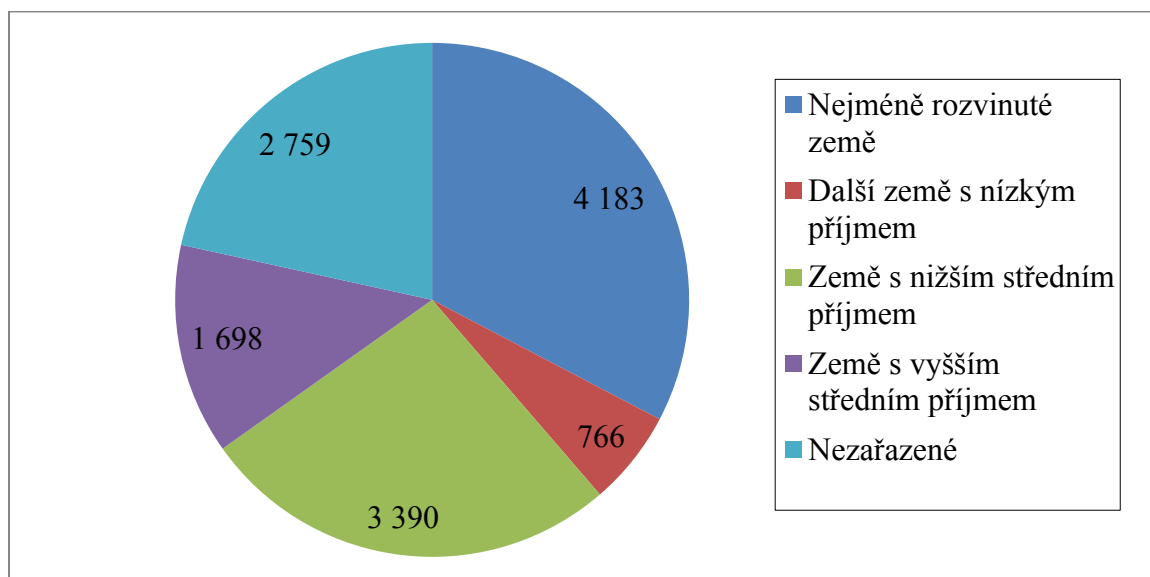
Většina finančních prostředků určených pro účely rozvojové pomoci pochází ze zemí OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). Cílem Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj je podporovat politiky, které zlepší hospodářský a sociální blahobyt lidí po celém světě. Organizace byla založena v roce 1961 a sdružuje 34 nejvyspělejších zemí světa. Výbor OECD pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee - DAC) sdružuje nejvyspělejší země světa - dárce rozvojové pomoci a je považován za hlavní mezinárodní fórum pro koordinaci rozvojové spolupráce. Výbor sleduje širší globální souvislosti rozvoje, zajišťuje soudržnost pravidel a přináší strategické a statistické vstupy k tvorbě a implementaci pravidel rozvojové spolupráce a její efektivity. DAC během uplynulého roku pomáhal sledovat a vyhodnocovat dopady finanční a hospodářské krize. Česká republika podporuje spolupráci OECD/DAC s dalšími mezinárodními organizacemi, jako je Světová banka, Mezinárodní měnový fond, OSN a její

orgány či regionální rozvojové banky. Tyto organizace mají totiž širší členskou základnu nežli OECD, která zahrnuje také rozvojové země, jejichž úhel pohledu či perspektiva je v oblasti rozvojové pomoci nesmírně důležitá, zejména pokud se jedná o měření výstupů a přístup k datům. ČR zůstává zatím v rámci DAC pozorovatelskou zemí (MZV, 2012).

V souvislosti se dvěma největšími rozvojovými agenturami - Světovou bankou a Evropskou komisí se Collier (2007) zabývá jejich efektivitou. Podle jeho názoru Světová banka odolává politickému ovlivňování mnohem úspěšněji než Evropská komise, a tudíž její pomoc se mnohem častěji dostává do nejchudších zemí. Objevuje se tu jistý paradox: Světová banka mohla až do nedávna poskytovat pouze půjčky, kdežto pomoc Evropské komise má veskrze podobu grantů. Půjčky tak směřují do zemí s nejnižšími příjmy a granty naopak do států s příjmy středními. Soudný člověk by si pomyslel, že to není zrovna rozumné, a způsob umisťování rozvojové pomoci by se proto mohl výrazně zlepšit.

Bohaté donorské země si mohou vybírat, kam jejich peníze určené na ODA poplynou. Často své prostředky investují tak, aby zároveň prosadily svoje geopolitické, ekonomické či surovinové zájmy. Aktéři rozvojové pomoci tedy často bývají kritizováni, že příliš mnoho pomoci plyne do zemí se středními příjmy na úkor nejchudších států. Země se středními příjmy jsou pro dárce obchodně i politicky mnohem zajímavější. Globální prostředky pro rozvojovou spolupráci tak velmi často směřují do určité, pro dárce zajímavé, skupiny zemí. Nejchudší země (LDCs), které nemají na oplátku za rozvojovou spolupráci co nabídnout, zůstávají většinou zanedbané. Ve výsledku pak není rozvojová pomoc využita ve prospěch skutečného rozvoji, ani z ní neprofitují ti nejchudší. Je důležité, aby si vlády donorských zemí odpověděly na otázku, zda je pro ně v rámci rozvojové spolupráce důležitější soustředit se na vlastní krátkodobé výhody, které ze strategicky vhodně investované ODA bezpochyby plynou, či na skutečný a udržitelný rozvoj těch nejpotřebnějších, který naopak může přinést výhody v horizontu dlouhodobém (Česko proti chudobě, 2009). Graf 4.1 ukazuje, že do zemí se středními příjmy z institucí EU opravdu putovalo více pomoci.

Graf 3.2: Hrubá bilaterální ODA financovaná institucemi EU rozdělena podle klasifikace zemí dle HND v milionech USD, rok 2009-2010

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

3.4.2 Rozvojová pomoc Evropské unie a její financování

Evropská unie je největším světovým poskytovatelem rozvojové pomoci, z Evropy plyne 55 procent světových prostředků určených na rozvojovou pomoc. Z celkové rozvojové pomoci řídí pětinu Evropská komise, zbytek spravují členské státy. Na formulaci a provádění této politiky se podílí i Česká republika.

Základním dokumentem EU pro oblast rozvojové spolupráce je Evropský konsensus o rozvoji z roku 2005. Evropský konsensus stanovuje společný rámec pro opatření v oblasti rozvojové spolupráce na úrovni členských států i Unie a potvrzuje společné závazky spojené s plněním Rozvojových cílů tisíciletí, především snížení celosvětové chudoby o polovinu do roku 2015. Konsensus klade velký důraz na partnerství s rozvojovými zeměmi a jejich vlastní odpovědnost za proces rozvoje, ale také na větší efektivnost poskytované pomoci a koherenci rozvojové politiky s dalšími politikami, které na rozvoj mají vliv (Bydžovská, 2012).

Česká republika v rámci Evropské unie dlouhodobě usiluje o úzkou vazbu své zahraniční pomoci s aktivitami a politikami Unie a zároveň podporuje geografickou vyváženost a efektivnost rozvojové spolupráce EU. Podílí se na formulaci rozvojové politiky EU s důrazem na vlastní obsahové i teritoriální priority a účastní se programování a realizace finančních nástrojů vnější akce EU (MZV, 2012).

Staré členské země se obávaly, že se v 90. letech teritoriální preference omezí na sousedy ve východní a jihovýchodní Evropě. Nejistota, která předcházela nejrozsáhlejšímu rozšíření v roce 2004, znervózňovala mnoho autorů, že budou přesměrovány evropské obchodní, investiční toky a rozvojová pomoc ze Středomoří a Afriky na Východ. Tento scénář se plně nenaplnil, ale je pravdou, že východní orientace nových členských států je hluboce zakořeněna do jejich zahraniční politiky, podobně jako orientace na Afriku ve francouzské nebo britské zahraniční politice (Horký, 2010).

Dílčí shrnutí

V druhé kapitole byl vymezen termín rozvojové země. Tyto země se nachází na nižším stupni ekonomického a sociálního rozvoje a ovlivňuje je mnoho faktorů, například zeměpisná poloha, demografické faktory a další. Dále byl zmíněn problém chudoby, který není zdaleka měřitelný jen výší příjmu, ale jedná se o komplexní a mnohavrstevný problém. Patří sem bezpochyby možnost přístupu pro nejchudší ke zdravotnickým službám a minimálnímu bydlení, a i takové základní věci, jako je přístup k pitné vodě či hygienickým zařízením, nejobyčejnějším lékům a neškodlivému životnímu prostředí. V úvahu musí být brány i další dimenze chudoby, tedy deprivaci, sociální vyloučení a nedostatek participace. Naplňování Rozvojových cílů tisíciletí se od nadmíru optimistického počátku potýkalo s problémy. Na prahu poslední třetiny vidíme, že jejich splnění je v nedohlednu. Je silně znepokojující, že se chudoba šíří a stává se převážně ženskou a venkovskou záležitostí. Dále jsme se zabývaly komplexním řešením problému zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření, s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí. Z této kapitoly jasně vyplývá závažnost problému chudoby i zadluženosti. Přistupovat k těmto dvěma problémům lhostejně by se v budoucnu nemuselo globalizovanému světu vyplatit, neboť by tak byla ohrožena stabilita celé světové ekonomiky. Právě z těchto důvodů bývá využíváno rozvojové pomoci.

4. Analýza vlivu hospodářské krize na rozvojovou pomoc

Prioritním zdrojem většiny finančních prostředků, určených na rozvojovou pomoc, jsou vlády zemí. V současné době je každá země buď dárce rozvojové pomoci, nebo jejím příjemcem a také jsou země, které rozvojovou pomoc zároveň poskytují i přijímají. I když se postupně daří míru chudoby snižovat, stále existují země, které se tomuto rostoucímu trendu vymykají. Právě těm je třeba věnovat zvláštní pozornost. V roce 2008 postihla světové hospodářství finanční krize, kterou zakrátko následovala krize hospodářská. Ačkoli globální Jih nenese žádnou zodpovědnost za vznik této krize, víc než kdo jiný trpí jejími následky.

Náplní této kapitoly bude analyzovat dopad finanční a hospodářské krize na rozvojovou pomoc. Analýza bude založena na nejnovějších dostupných údajích a zaměří se zejména na země, které jsou členem Výboru pro rozvojovou pomoc při Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj.

4.1 Datová základna

Pro sledování vývoje rozvojové pomoci budou použita data z pařížské centrály OECD (www.oecd.org, 2012), která jsou považována za velmi spolehlivá a celosvětově slouží jako klíčový zdroj informací o tocích rozvojové pomoci. Jejich nedostatkem je však zpoždění, s jakým jsou k dispozici. Data za kalendářní rok jsou poskytována členskými zeměmi do centrály OECD v průběhu roku následujícího s uzávěrkou až na konci roku. Publikována jsou potom počátkem dalšího roku. Dochází tak ke zpoždění dostupnosti dat o více jak 1 rok. Především budou porovnávána dvě období, a to před krizí a po zásahu světového hospodářství krizí. Tato práce rovněž přejímá klasifikaci OECD, která kombinuje řazení podle výše příjmu dle pojetí Světové banky hrubého národního důchodu (HND).

Klasifikace rozvojových zemí dle OECD:

- nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries - LDCs)
- další země s nízkým příjmem (Other Low Income Countries - OLICs) - per capita GNI < \$935 v roce 2007

- země s nižším středním příjmem (Lower Middle Income Countries - LMICs) - per capita GNI \$936 - \$3 705 v roce 2007
- země s vyšším středním příjmem (Upper Middle Income Countries and Territories and Territorie – UMICs) - per capita GNI \$3 706 - \$11 455 (OECD, 2011)

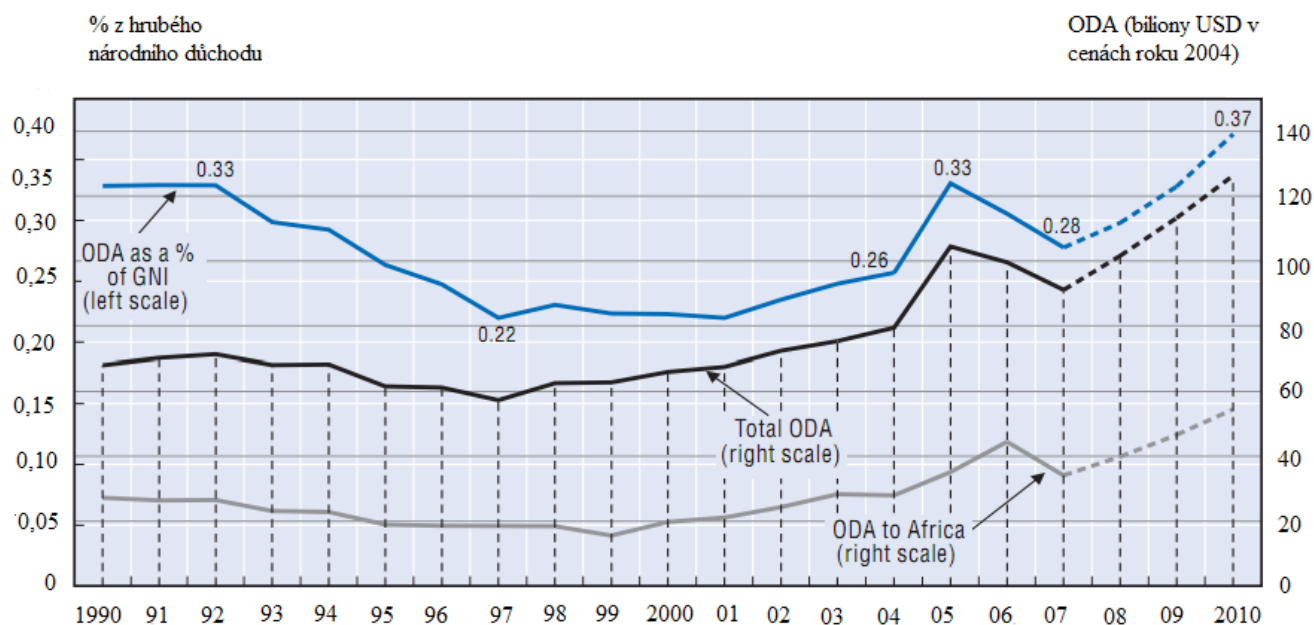
4.2 Vývoj pomoci OECD (DAC) před krizí

Více než dvě třetiny celkové oficiální rozvojové pomoci z členských zemí DAC je poskytována bilaterálně, většinou jde o granty. V červnu 2005 se v Gleneagles konal summit G8¹², kde se nejmocnější státy světa zavázaly ke zdvojnásobení rozvojové pomoci pro Afriku.

Na zářijovém summitu OSN v roce 2005 se členské země DAC zavázaly ke zvýšení pomoci z částky 80 miliard v roce 2004 na 130 miliard USD v roce 2010. I když několik zemí mírně snížilo své cíle od roku 2005, většina závazků je plněna. V roce 2007, předběžné čisté podpory výlohy byly 103,5 miliard USD, nebo 0,28% kombinované rozvinutých zemí národních příjmy. V reálných číslech to byl pokles o 8,5% oproti roku 2006. Nicméně, tento pokles oficiální rozvojové pomoci se očekával. Čistá ODA byla v roce 2005 mimořádně vysoká (107,1 miliardy USD) a 2006 (104,4 miliardy Kč) z důvodu velkého odpuštění dluhů Pařížského klubu v Iráku a Nigérii (OECD, 2009). Na grafu 4.2 lze jasně vidět vývoj ODA do roku 2007, roky následující jsou simulací dat Sekretariátu DAC.

¹² Francie, Itálie, Japonsko, Kanada, Německo, Spojené království a USA, Rusko

Graf 4.1: Vývoj čisté ODA členských států DAC za období 1990-2010¹³

Zdroj: OECD, 2009

4.2.1 Příspěvky nečlenských zemí DAC

Některé země, které nejsou členy Výboru pro rozvojovou pomoc při OECD, jako je Mexiko, Jižní Korea a Thajsko, přispívají relativně malé částky, zatímco země jako Čína, Indie, Saudské Arábie a Venezuela přispívají do větší míry. Zatímco indická a jihoafrická podpora je z velké části zaměřena na podporu sousedních zemí, Čína zvyšuje pomoc v Africe. Čínská podpora zahrnuje granty, bezúročné půjčky, zvýhodněné úvěry, spolupráci ve vědě a technologii, lékařskou pomoc a další. Brazílie se zaměřuje na technickou spolupráci a Thajsko především na fondy pro infrastrukturní projekty. Jejich sliby, že navýší pomoc v příštích letech, může znamenat, že nečlenské země DAC mohou významně přispět k dosažení rozvojových cílů tisíciletí. Korea, Mexiko a Turecko měli ambiciózní plány zvýšit jejich pomoc do roku 2010 (v podkapitole se dozvíme, zda svým cílům dostáli). Nové členské státy se od svého přistoupení k Evropské unii dne 1. května 2004 zavázaly přispívat 0,17 % HND do roku 2010 a 0,33% do roku 2015. Tyto země přispějí k výraznému zvýšení multilaterální pomoci EU. Zkušenosti nových členských států EU, předchozím příjemcům pomoci, přináší jedinečnou konkurenční výhodu ve vytvoření silného partnerství založené na regionálních a kulturních vazeb a vzájemného učení mezi různými partnery v rozvoji.

¹³ Údaje za rok 2007-2010 jsou simulací Sekretariátu DAC

4.3 Financování rozvojové pomoci EU

Ať jsou teritoriální priority středoevropských a baltských zemí jakékoli, v návaznosti na rozhodnutí Evropské rady se mezera mezi starými a novými členskými zeměmi nezacelí nejméně do roku 2015. Zatímco staré členské země¹⁴ musí v roce 2015 dosáhnout podílu ODA/HND ve výši 0,51 %, nové členské země¹⁵ musí pouze usilovat o navýšení svého podílu ODA/HND na úroveň 0,17 % v roce 2010. Závazky se však budou lišit i v roce 2015: 0,7 % ve srovnání s 0,33 %. Přestože se podíl oficiální rozvojové pomoci nových členských zemí na celkové rozvojové pomoci EU, respektive na jejich vlastním hrubém národním důchodu mezi roky 2003 a 2006 zdvojnásobil z hodnot 0,5 %, respektive 0,04 %, rozdíly zůstávají hluboké a týkají se například i výše příspěvků nových členských zemí do Evropského rozvojového fondu (ERF). Podíl České republiky na 10. ERF bude pouze 0,51 %.

Ani jedna z nových členských zemí není členem Výboru OECD pro rozvojovou pomoc (Development Assistance Committee, DAC) a pouze čtyři středoevropské země jsou členy OECD. Nové členské země navíc poskytují velkou část ODA prostřednictvím rozpočtu EU a dalších povinných příspěvků mezinárodním organizacím.

4.3.1 Evropský rozvojový fond

Evropský rozvojový fond (EDF - European Development Fund) byl vytvořen Smlouvou o Evropském hospodářském společenství v roce 1957. Evropský rozvojový fond je hlavním nástrojem Společenství pro poskytování rozvojové pomoci v afrických, karibských a tichomořských zemích (ACP) a zámořských zemích a územích (OCTs). EDF je určen 79 státům Afriky, Karibské oblasti a Tichomoří (ACP). Základem vzájemné spolupráce EU-ACP je Dohoda o partnerství z Cotonou (2000). EDF stojí mimo rozpočet EU a je plně financován z příspěvků členských států EU. EDF je programován v pětiletých cyklech. Jak již bylo zmíněno, EDF je hlavním nástrojem financování rozvojové spolupráce v zemích ACP, financuje granty, rizikový kapitál a půjčky soukromému sektoru a je z něj rovněž financována činnost Centra pro rozvoj podnikání, Centra pro rozvoj zemědělství a venkova a aktivity

¹⁴ Belgie (1957), Francie (1957), Itálie (1957), Lucembursko (1957), Německo (1957), Nizozemsko (1957), Dánsko (1973), Irsko (1973), Velká Británie (1973), Řecko (1981), Portugalsko (1986), Španělsko (1986), Finsko (1995), Rakousko (1995), Švédsko (1995)

¹⁵ Dne 1. 5. 2004 přistoupil: Česká republika, Estonsko, Kypr (jen řecká část), Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko, Slovinsko, dne 1. ledna 2007 přistoupilo Bulharsko a Rumunsko

Parlamentního shromáždění ACP - EU. Po vstupu první revize Dohody z Cotonou v platnost dne 1. 7. 2008 vstoupil formálně v platnost desátý rozvojový fond určený pro období 2008-2013, který disponuje s celkovou částkou 22, 7 mld. EUR (přesně 22 682 milionů EUR) (European Commission, 2012). Z toho:

- € 21 966 milionů zemím ACP (to představuje 97 % celkové částky),
- € 286 milionů zámořským zemím a územím (1 % celkové částky),
- € 430 milionů Komisi jako podpůrné výdaje na plánování a provádění ERF (2 % celkové částky).

Příspěvek ČR pro období 2008-2013 činí 115,678 mil. € (cca 3,5 mld. Kč). Vzhledem k časové setrvačnosti minulých plateb se faktické příspěvky ČR do EDF očekávají až od roku 2011 dále.

4.3.2 Česká republika

Česká republika představuje v dnešní Evropské unii 2,1 % obyvatel a 1,2 % jejího HDP. Tato čísla jsou reálnou základnou pro ambice a možnosti ČR. Jejím zájmem je systematicky ovlivňovat rozhodování na úrovni EU a pomocí efektivního fungování zahraniční služby pozici ČR v EU maximálně posilovat. Využije k tomu všechny nástroje, které má k dispozici (MZV, 2011).

Objem rozvojové spolupráce je v rozvojovém diskursu bohatých zemí nejdůležitějším ukazatelem a bývá považován za rovnítko angažmá té dané země do mezinárodního rozvoje. Specifický problém české rozvojové spolupráce představuje naplňování závěrů Evropské rady z roku 2005 „usilovat o navýšení“ ODA na 0,17 % hrubého domácího důchodu v roce 2010. Pravidelné usnesení vlády o střednědobém výhledu financování zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci potvrdilo jeho pokles z 0,11 % v roce 2007 na psychologickou hranici 0,10 % v roce 2010, a dokonce pod její úroveň na 0,9 % v roce 2011 (Horký, 2010). Přitom cíl pro rok 2015 byl Evropskou radou stanoven na 0,33 %. Důvodem negativního trendu jsou především nevymahatelnost závazku, nedostatek politické vůle a rozpočtová omezení České republiky, která navíc v roce 2009 v důsledku finanční krize pravděpodobně posílila. Do určení objemu zásadně vstoupila finanční a hospodářská krize, která vrcholila v roce 2009. Nestala se tématem pouze na unijní úrovni, ale ve svých důsledcích pro veřejné rozpočty hrála poměrně významnou roli také na úrovni domácí.

A jelikož se česká společnost a média věnovaly dopadům krize na rozvojové země velmi okrajově, jejím nejvýraznějším projevem se stalo krácení v rozpočtu zahraniční rozvojové spolupráce. Přes mezinárodní a evropské závazky na jedné straně, i přes snadnou obhajitelnost škrťů rozpočtu v oblastech, které nejsou z domácího hlediska obzvláště viditelné na straně druhé, se rozvojová spolupráce nesetkala s odlišným zacházením oproti ostatním oblastem.

Důležitým mezníkem v prvním pololetí roku 2009 bylo předsednictví České republiky v Radě Evropské unie. Rozvojové politiky, agendy sdílené Evropskou komisí a 27 členskými státy, se týkalo především předsedání rozvojové pracovní skupiny CODEV, kterou vedl Petr Halaxa, první vedoucí Rozvojového střediska, předchůdce rozvojové agentury. Již na konci prvního měsíce předsednictví (29. – 30. ledna), se v Praze konala nejdůležitější událost v oblasti rozvoje: neformální zasedání ministrů a ministryň pro rozvojovou spolupráci. Jeho program byl založen na předem zvolených prioritách českého předsednictví, ale zahrnul i mimořádné události, na které muselo české předsednictví reagovat, zejména dopady světové finanční a hospodářské krize na rozvojové země a humanitární krizi v Gaze. Česká republika čelí zásadním problémům s naplňováním kvantitativním a kvalitativním závazků Evropské unie v oblasti rozvoje, ale během hospodářské krize i ostatní státy projevíly malou vůli klást důraz na plnění závazků v situaci ohrožení veřejných rozpočtů. Celkově lze shrnout, že český vliv na formování evropské rozvojové politiky přesáhl zanedbatelný podíl české rozvojové spolupráce na celkovém objemu pomoci Evropské unie. Jisté je, že české předsednictví v oblasti rozvoje bylo na unijní úrovni hodnoceno kladně a více či méně významně předčilo malá očekávání ohledně schopností nového členského státu a vynořujícího se donora vést jednání všech sedmadvaceti členských států EU. Zdá se také, že profesionální výkon české diplomacie v oblasti vlastních priorit i neočekávaných událostí, zejména dopadů hospodářské krize na rozvojové země, vedl k posílení zkušeností i sebevědomí v prosazování pragmatického přístupu k rozvojové spolupráci novými členskými státy, který kontrastuje s nedodržováním nevymahatelných norem Evropské unie (Horký, 2010).

Také u nás proudí dvojnásobek prostředků určených pro země s nízkým příjmem do skupiny zemí se středním příjmem, a proto je vliv na snížení chudoby omezený. Bývá také kritizována za nedostatečné zaměření na nejchudší země (jen například Etiopie a Afghánistán).

Česká rozvojová spolupráce se během patnácti let upevnila jako poměrně významná politika obrácená do zahraničí. Celkově za toto období Česká republika vykázala jako rozvojovou pomoc z veřejných zdrojů více než 31 miliard korun (po očištění od inflace), tedy přibližně 3 000 Kč na jednoho obyvatele. Ačkoli Česká republika nenaplnuje kvantitativní ani kvalitativní závazky Evropské unie a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, Ministerstvu zahraničních věcí se podařilo v roce 2007 prosadit transformaci zahraniční rozvojové spolupráce inspirovanou osvědčeným modelem zkušených dárců s ministerstvem jako rozhodujícím nástrojem a rozvojovou agenturou jako jeho implementačním nástrojem (podrobněji viz Horký, 2010).

4.4 Vývoj rozvojové pomoci EU po zasažení krizí

I když dosahoval v uplynulém desetiletí hospodářský růst v mnoha částech světa nemalých čísel, je stále třeba mnohé vykonat a řada rozvojových zemí je i nadále vystavena riziku, že budou v obnově po nepříznivých důsledcích světové hospodářské a finanční krizi zaostávat. Asi 1,5 miliardy lidí stále žije v extrémní chudobě (polovina z nich v subsaharské Africe) a jedna šestina světové populace trpí podvýživou (OSN, 2012). Řada nejméně rozvinutých zemí byla proti současné krizi jen málo odolná. V mnoha z nich došlo v roce 2009 ke snížení HDP. Evropská unie a její členské státy za posledních deset let, a zejména od přijetí Evropského konsensu o rozvoji v roce 2005, zdvojnásobily částku své oficiální rozvojové pomoci a zlepšily výkonnost z hlediska realizace pomoci. Členské státy navíc spojily úsilí na základě společných politických přístupů. Účinnost pomoci se zlepšila, došla k modernizaci dohod o partnerství a spolupráci a také finančních nástrojů a byly zavedeny mechanismy na zlepšení soudržnosti politik v zájmu rozvoje. Evropská unie, která uznává, že její partnerské země nesou primární zodpovědnost za vymezení svých vlastních rozvojových strategií a zároveň zdůrazňuje klíčovou úlohu řádné správy věcí veřejných, se stále více odklání od vztahu typu dárce – příjemce a směřuje k partnerství, které je založeno na smluvních přístupech a politickém dialogu a které dává do souvislosti výsledky a konkrétní programy nebo nástroje spolupráce.

V katarském Dohá se v neklidném prostředí finanční a hospodářské krize, v kontextu obav o snížení prostředků na rozvojovou spolupráci konala od 29. listopadu do 2. prosince 2008 Mezinárodní konference financování rozvoje, která potvrdila závazky Evropské unie v oblasti rozvoje, a teda i přísliby České republiky (Horký, 2010).

Evropská unie v roce 2010 přijala ambiciózní postoj na podporu rozvojových cílů tisíciletí, včetně znovu potvrzení kolektivního cíle do roku 2015 věnovat 0,7 % svého HDP na oficiální rozvojovou pomoc. EU je i nadále vedoucím světovým dárcem. Dosáhla skutečných změn pro miliony lidí na celém světě. Přestože uznává nutnost dalšího úsilí, je EU na tyto své úspěchy hrdá. Solidarita, angažovanost a vzájemnost jsou pojmy, které vystihují podstatu rozvojové pomoci Evropské unie. Toto potvrzuje i fakt, že Lisabonská smlouva zařadila rozvojovou politiku mezi hlavní cíle EU. Článek 208 uvádí, že „Hlavním cílem politiky Unie v této oblasti je snížení a výhledově i vymýcení chudoby. Unie přihlíží k cílům rozvojové spolupráce při provádění politik, které by mohly mít vliv na rozvojové země.“

Dopad finanční a hospodářské krize na veřejné finance většiny členských států EU obrací trend zvyšování oficiální rozvojové pomoci (ODA), který jsme pozorovali v posledním desetiletí. V současném hospodářském a finančním kontextu je potřeba fiskální konsolidace, která zvyšuje tlak na rozpočty na rozvojovou pomoc dárcovských zemí. Finanční prostředky potřebné na splnění rozvojových cílů tisíciletí tak nyní daleko překračují veřejné prostředky, jež jsou dnes dostupné na vnitrostátní úrovni v rozvojových zemích či na mezinárodní úrovni v rámci rozvojové spolupráce. Evropské financování rozvojové pomoci se nachází na rozcestí. Ačkoli evropské vlády zůstávají štědrými dárci a poskytují více než polovinu celosvětové ODA, je čím dál jasnější, že Evropská unie jako celek do roku 2015 nedosáhne svých cílů. Proto je třeba orientovat se na zvýšení kvality a efektivity rozvojové pomoci. Evropská pomoc musí přinášet zjevnou přidanou hodnotu, být skutečně nákladově efektivní a musí se zaměřovat na oblasti, kde lze jednoznačně přidanou hodnotu doložit. Jednoduše to znamená, že u všech relevantních forem a všech odvětví musí EU prokázat, že její programy pomoci budou mít co největší dlouhodobý dopad a budou využívány jako klíčový nástroj zaměřující se na dosažení a překonání rozvojových cílů tisíciletí (Evropská komise, 2010). Je třeba vážně uvažovat o inovativních řešeních. Mezi ně patří zvažované v rámci debaty o inovativních zdrojích financování „s významným potenciálem vytváření příjmů“ a rovněž úsilí o zlepšení dopadu stávajících toků oficiální úvěrové pomoci.

Tabulka 4.2: Deset největších příjemců hrubé ODA od institucí EU v milionech USD 2009-2010

Stát	Miliony USD
Turecko	541
Západní břeh Jordánu a Pásmo Gazy	490
Afghánistán	340
Demokratická republika Kongo	299
Kosovo	298
Srbsko	292
Súdán	255
Maroko	253
Etiopie	220
Mozambik	199

Zdroj: OECD, 2012, vlastní zpracování

Čistá ODA plynoucí z institucí EU v roce 2009 činila 13 444 milionů USD (-5,7 %), v roce 2010 byla její hodnota 12 679 milionů USD (pokles 1,6 % oproti roku 2009).

4.5 Postihnutí rozvojových zemí krizí

Ačkoli globální Jih nenese žádnou zodpovědnost za vznik této krize, víc než kdo jiný trpí jejími následky. V poslední dekádě musel svět čelit několika krizím, které se ovšem týkaly především rozvíjejících se zemí. Ta poslední však vznikla v nejrozvinutějších státech a o to drtivější byly její dopady. Obrovské státní dotace směřující do bankovního sektoru a automobilového průmyslu odčerpaly enormní prostředky z veřejných rozpočtů, které poté chyběly v rozpočtech rozvojové spolupráce. Ačkoli je jasné, kdo krizi způsobil, trest za ni dopadá na nejchudší, kritika tak přicházela z více stran (například Social Watch, 2010). V některých státech OECD sloužila krize jako záminka pro radikální škrt v oblasti rozvojové pomoci. Záchranné balíčky ve výši několika desetitisíců miliard, které státy nalily do krachujících bank, vyvrací tvrzení, že není dostatek finančních zdrojů na boj s extrémní chudobou ve světě. Tyto částky by stačily k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí několikrát. Je zřejmé, že jde tedy jen o politické rozhodnutí, zda budou podporováni ti nejpotřebnější, což v důsledku stabilizuje světovou ekonomiku, nebo jestli budou sponzorováni ti nejbohatší a nejméně odpovědní.

Na makroekonomické úrovni byly rozvojové země zasaženy krizí především skrze následující přenosové mechanismy (Zpráva Social Watch, 2010, s. 14):

- neregulované finanční trhy,
- mezinárodní obchod, nerovnovázně vychýlený ve prospěch mocných průmyslových ekonomik Severu,
- neregulované kapitálové toky do lokalit atraktivnějších pro akumulaci kapitálu,
- špatná rozpočtová politika,
- kontraproduktivní rozvojová pomoc,
- korupce.

Jeden z nejzávažnějších problémů, jež hospodářská krize způsobila, je dlouhodobá nezaměstnanost. Bojovat proti ní se dá prostřednictvím sociální politiky, která je zaměřena jednak na rozvoj jednak na generovou rovnoprávnost. Sociální ochrana může sehrát klíčovou úlohu v utlumení ničujících dopadů chudoby, zvláště v případě krize tak závažné, jako je ta současná. Je důležité zajistit ochranu sociálně slabších členů jejich společnosti, avšak pokud chybí finanční zdroje, situace se zdá bezvýchodná a ti nejchudší se ocitnou v tíživé situaci. Různé země se následky krize rozhodly řešit širokou paletou sociálních opatření, a to i přes riziko zvětšení už tak téměř neudržitelného fiskálního deficitu. Zatímco vyspělé a rozvíjející se ekonomiky disponují určitým manévrovacím prostorem, většina rozvojových zemí je svázána dvojím poutem státního dluhu a deficitu platební bilance. Možnosti jejich fiskální politiky jsou značně omezené. Všechny země musí být schopné s mezinárodní pomocí zavést proticyklická opatření, které obrátí trendy nedostatečné poptávky a rostoucí nezaměstnanosti. Je nezbytné, aby za tímto účelem byly zpřístupněny možnosti získání půjček za přijatelných podmínek, buď od Světové banky, nebo MMF. Pokud mají programy sociální podpory dosáhnout k těm, které hospodářská krize uvrhla do chudoby, a pomoci jim, budou zapotřebí rozsáhlé a dlouhodobé rozpočtové výdaje a podpora spolehlivých dárců. (Zpráva Social Watch, 2010)

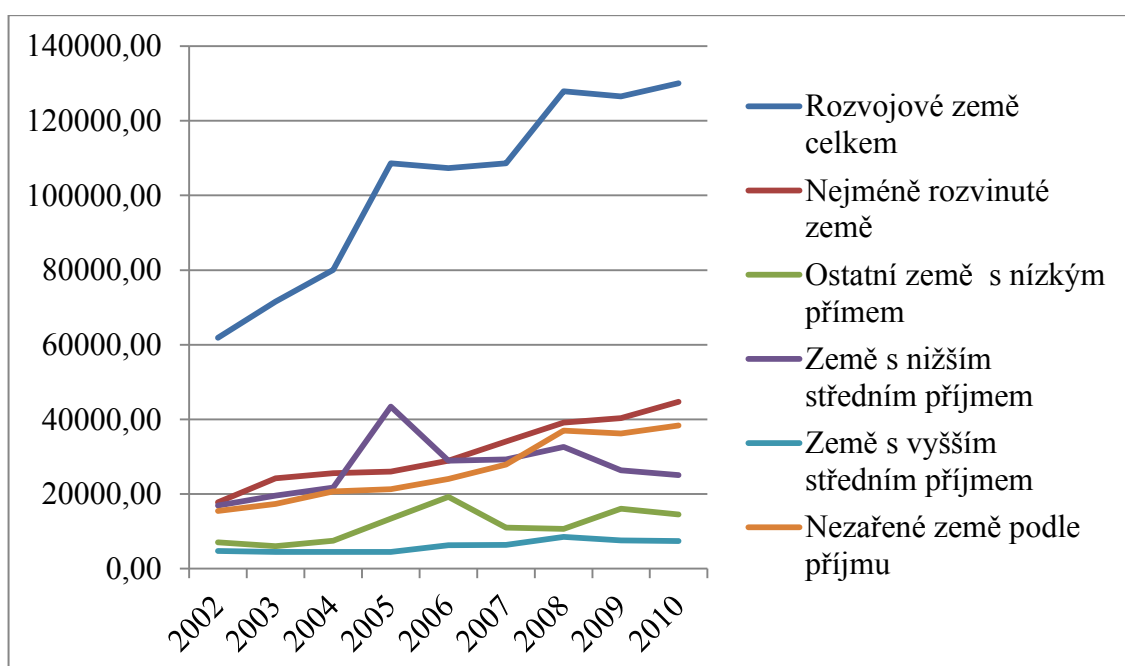
4.6 Analýza hospodářské krize na rozvojovou pomoc

Pro analýzu vlivu hospodářské krize na rozvojovou pomoc bude použita časová osa 2004-2007 jako období před krizí a roky 2008-2011 budou brány, jako období kdy se

projevila krize. Nejprve se však zaměříme na vývoj čisté oficiální rozvojové pomoci, která je dělena podle příjmu rozvojových zemí.

Na grafu 4.2 lze vidět rozdělení oficiální rozvojové pomoci mezi rozvojové země podle příjmu od roku 2002 do roku 2010. V průběhu tohoto období ODA nepřetržitě rostla. Nejvíce pomoci putovalo do zemí nejméně rozvinutých, která také stále narůstala. Od roku 2008 byl patrný výraznější nárůst ODA do zemí nejméně rozvinutých.

Graf 4.2: Vývoj čisté oficiální rozvojové pomoci od roku 2002 do roku 2010 dělené podle příjmu zemí

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

Z tabulky 4.3 lze vypočítat, že v období let 2004 až 2007 (tedy před krizí), se celková ODA pohybovala okolo 80 000 až 205 000 milionů amerických dolarů. Abychom mohli tyto dvě období objektivně porovnat, byla vypočítána průměrná hodnota za každé období. Průměrná hodnota ODA v období před krizí dosahovala 99 178 milionů USD. Evropská unie se v tomto období podílela na celkové ODA více než polovinou prostředků, což dokazuje její pozici největšího poskytovatele rozvojové pomoci. Od roku 2008 je patrný nárůst oficiální rozvojové pomoci, který byl sice v roce 2009 přerušen ale od roku 2010 je

vidět opětovný růst a to ještě znatelnější.¹⁶ Můžeme se domnívat, že nárůst ODA v průběhu let 2008 až 2011, kdy se naplno projevila finanční a hospodářská krize, byl zapříčiněn snahou vyspělých zemí OECD (DAC) ulehčit už tak nelehkou situaci v rozvojových zemích.

Tabulka 4.3: Čistá oficiální rozvojová pomoc členských zemí Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC), v milionech USD

	2004	2005	2006	2007	Průměr	2008	2009	2010	2011	Průměr
DAC celkem	9854	107838	104814	104206	99178	121954	119778	128465	133526	125930,8
země EU										
DAC	2789	55750	59034	61538	54777,75	70974	67211	69661	72315	70040,25

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

Jakmile se v plné síle projevil rozsah finanční a hospodářské krize, začaly rozvojové organizace (nevyjímaje DAC) se zvýšeným zájmem sledovat, zda bude dosaženo úrovně oficiální rozvojové pomoci (ODA). Pokles ODA přináší množství obav a to v době, kdy byly rozvojové země zasaženy a potřebují pomoc. Rozvojová pomoc je jen zlomek z celkových toků proudících do zemí s nízkými příjmy, v těchto těžkých ekonomických časech to znamená i nižší investice a nižší exporty. Údaje Výboru DAC o oficiální rozvojové pomoci za rok 2008 přinesly značnou úlevu, protože ukázaly, že objem pomoci dosáhl vůbec nejvyšší absolutní úrovně, a to 121,5 miliardy USD. Většina dárců v rámci oficiální rozvojové pomoci plánovala další navyšování vyčleněných prostředků, avšak k naplnění závazků přijatých na setkání G8 v Gleneagles a Millennium +5 OSN s plánovaným zvýšením pomoci na 130 miliard USD do roku 2010 při stálých cenách z roku 2004, zbývá ještě kus cesty. Ne všichni dárci totiž své závazky dodrželi, a tím jsou stínem pochybností zasaženy všechny zúčastněné strany. Výbor DAC nadále monitoroval, jak dárci plní své sliby v rámci rozvojové pomoci. Vzhledem k tomu, že řada cílů je vyjádřena jako procento hrubého národního důchodu, způsobil klesající hrubý národní důchod dárcovských zemí snížení celkové hodnoty této předpovědi na 124 miliard USD v cenách z roku 2004 (OECD, 2010).

V době hospodářských úspor chtějí mít dárcovské i rozvojové země jistotu, že poskytovat pomoc má smysl, že přináší lepší hodnotu za investované prostředky a že není

¹⁶ Celkový přehled vývoje čisté oficiální rozvojové pomoci s příspěvky od členů DAC je možné nalézt v příloze 1.

zneužívána zkorumpovanou vládou. Rozvojové organizace se tyto otázky snaží řešit následovně (OECD, 2010):

- boj proti korupci,
- orientace na výsledky,
- měření výsledků,
- zveřejňování výsledků.

Rozvojová pomoc proudící z Výboru OECD pro rozvojovou pomoc dárcovských zemí dosáhla v roce 2010 129 miliard USD, což je vůbec nejvyšší úroveň a nárůst o 6,5% oproti roku 2009. To představuje přibližně 0,32 % kombinované hrubého národního důchodu (HND) členských zemí DAC. Čísla za rok 2010 potvrzují, že někteří dárce nesplňují stanovené cíle v Gleneagles a na dalších fórech.

V roce 2010 byly Spojené státy, Spojené království, Francie, Německo a Japonsko největším dárce oficiální rozvojové pomoci z hlediska jejího objemu. Země EU, které jsou členy DAC poskytly dohromady 70,2 miliardy USD, což představuje 54 % celkové čisté oficiální rozvojové pomoci poskytované dárce DAC. Dánsko, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko a Švédsko i nadále dosahují vyšších částek než cíle OSN v rámci oficiální rozvojové pomoci (0,7% HND). Nejvíce se reálně zvýšila oficiální rozvojová pomoc mezi lety 2009 a 2010 v Austrálii, Belgii, Kanadě, Japonsku, Koreji, Portugalsku a ve Spojeném království (OECD, 2011).

V roce 2011 členové Výboru pro rozvojovou spolupráci (DAC) přinesly 133,5 miliard USD čisté oficiální rozvojové pomoci, což představuje 0,31 % společného hrubého národního důchodu (GNI). To byl pokles 2,7 % v reálných hodnotách ve srovnání s rokem 2010, rokem kdy ODA dosáhla svého vrcholu. Tento pokles odráží fiskální omezení v několika zemích DAC, jež ovlivnily jejich rozpočty oficiální rozvojové pomoci. V rámci celkové čisté oficiální rozvojové pomoci se pomoc snížila o 4,5% v reálném vyjádření. Bilaterální pomoc subsaharské Africe činila 28,0 mld. USD, což představuje pokles o 0,9 % v reálných hodnotách v porovnání s rokem 2010. Naproti tomu pomoc pro africký kontinent se zvýšila o 0,9 % na 31,4 mld. USD, když dárce poskytly více pomoci do Severní Afriky (po revolucích v tomto regionu). Skupina nejméně rozvinutých zemí (LDC) také zaznamenala pokles čistých dvoustranných toků ODA o 8,9 % v reálných hodnotách na 27,7 miliardy USD. V roce 2011 byly největším dárce Spojené státy, Německo, Velká Británie, Francie a Japonsko. Dánsko,

Lucembursko, Nizozemsko, Norsko a Švédsko i nadále plní vyšší cíle než hranice oficiální rozvojové pomoci OSN ve výši 0,7 % HND. V reálném vyjádření bylo největší zvýšení ODA zaznamenáno v Itálii, Švédsku a Švýcarsku a na Novém Zélandu. Naproti tomu ODA poklesla v šestnácti zemích DAC, největší škrtly byly zaznamenány v Rakousku, Belgii, Řecku, Japonsku a Španělsku. Země G7¹⁷ poskytly 69% DAC oficiální rozvojové pomoci; země EU 54% DAC oficiální rozvojové pomoci (OECD, 2012).

Spojené státy jsou i nadále největším dárce vzhledem k objemu oficiální rozvojové pomoci - čisté toky ve výši 30,7 mld. USD představují pokles o 0,9 % v reálných hodnotách oproti roku 2010. Podíl HND/ODA byl 0,20 %, pokles oproti úrovni roku 2010 o 0,21 %. Bilaterální pomoc USA pro Afriku vzrostla na rekordních 9,3 miliardy USD (růst o 17,4 %), a jeho podpora pro nejméně rozvinuté země činila 10,0 mld. USD (nárůst o 6,9 %). ODA z patnácti zemí EU, které jsou členy DAC činila 72,3 miliard USD v roce 2011. Jak je uvedeno výše, to představuje 54 % celkové čisté oficiální rozvojové pomoci všech dárců DAC. Oficiální rozvojová pomoc zemí EU, které jsou členy DAC, tvořila 0,45 % jejich společného hrubého národního důchodu, nad průměrem DAC o 0,31%. V následující tabulce 4.1 je vidět, jak objem ODA rostl nebo klesal.

¹⁷ Francie, Itálie, Japonsko, Kanada, Německo, Spojené království a USA

Tabulka 4.4: Změna čisté oficiální rozvojové pomoci v roce 2011 oproti roku 2010 v členských zemích DAC

Země	Růst nebo pokles ODA vyjádřený v %
Belgie	-13,3
Dánsko	-2,4
Finsko	-4,3
Francie	-5,6
Irsko	-3,1
Itálie	33,0
Lucembursko	-5,4
Německo	5,9
Nizozemí	-6,4
Portugalsko	-3,0
Rakousko	-14,3
Řecko	-39,3
Spojené království	-0,8
Španělsko	-32,7
Švédsko	10,5

Pozn. Rok 2011 je na základě předběžných dat

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

V Rakousku bylo zaznamenáno snížení ODA o 14,3 %, a to především v důsledku snížení grantů na odpuštění dluhů, v Belgii z téže důvodu poklesla o 13,3% oproti roku 2010. Dánsko, Finsko, Francie i Irsko zaznamenalo mírné snížení oficiální rozvojové pomoci. Zvýšení bilaterálních grantů se podepsalo na růstu necelými šesti procenty v Německu. Z důvodu postižení Řecka těžkou fiskální krizí byl znát nejvýraznější pokles (-39,3 %). Naopak Itálie z důvodu navýšení grantů na odpuštění dluhů, stejně jako díky nárůstu příjezdů uprchlíků ze severní Afriky zaznamenala nejvýraznější nárůst o 33,0 %. V Lucembursku a Portugalsku ODA mírně poklesla. Pokles v Nizozemí (-6,4 %) odráží rozhodnutí stanovení rozpočtu ODA na rok 2011 jako 0,75 % GNI. Snížení pomoci o 32,7 % ve Španělsku odráží fakt, že v důsledku finanční krize musely provést závažné škrty v bilaterální pomoci. Švédsko (10,5 %) bude i nadále přidělovat 1 % HND na ODA. Ve Spojeném království mírný pokles (-0,8 %) po překročení svého cíle v roce 2010, ale je na cestě k dosažení poměru ODA/GNI ve výši 0,7 % do roku 2013. Celková čistá ODA všech 27 členských států EU činila v roce 2011 73,6 miliard USD, což představuje 0,42 % jejich kombinovaného HND, oproti 0,44 % v roce 2010. Granty od institucí EU plynoucí do rozvojových zemí a multilaterálních organizací se zaměřením na rozvoj činily 12,6 mld. USD, což představuje pokles o 6,4% v reálných

hodnotách oproti roku 2010, a to hlavně díky rozšíření politických dialogů pro operace rozpočtové podpory s některými zeměmi.

Čistá ODA vzrostla nebo klesla v jiných zemích DAC následovně: Nárůst v Austrálii (5,7%) odráží zvýšení bilaterálních grantů. Kanada (5,3%); Korea (5,8%); Norsko (8,3%); Japonsko (-10,8 %) po výrazném zvýšení oficiální rozvojové pomoci v roce 2010. Nový Zéland (10,7 %) odráží celkovou vystupňování jeho pomoci k úrovni oficiální rozvojové pomoci ve výši 600 milionů Nový Zéland. Švýcarsko (13,2 %) odráží navýšení oficiální rozvojové pomoci dosáhnout 0,5 % GNI do roku 2015. V roce 2011 hrubá ODA (tj. bez odečtení splátky půjček) zemí DAC činila 147,7 mld. USD, což je pokles o 2,0% v reálných hodnotách v porovnání s rokem 2010. Největším dárce byly Spojené státy, Japonsko, Německo, Francie a Spojené království (viz příloha 4).

Tabulka 4.5: Změna čisté oficiální rozvojové pomoci v roce 2011 oproti roku 2010 ve vybraných členských zemí DAC a v nečlenských zemí DAC OECD

Země	Růst nebo pokles ODA vyjádřený v %
Austrálie	5,7
Česká republika	4,2
Estonsko	21,1
Island	-18,2
Izrael	14,9
Japonsko	-10,8
Kanada	-5,3
Korea	5,8
Maďarsko	-16,2
Norsko	-8,3
Nový Zéland	10,7
Polsko	5,6
Slovenská republika	10,1
Slovinsko	1,7
Švýcarsko	13,2
Turecko	38,2

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

4.6 Shrnutí

Na rozvojovou spolupráci je nutné nahlížet jako na strategickou investici do společné budoucnosti. V dnešním globalizovaném světě představuje klíčový nástroj k předcházení světové nestabilitě, chudobě a prohlubujícímu zaostávání některých rozvojových zemí. Evropská unie je největším světovým poskytovatelem rozvojové pomoci, což dokazuje fakt, že 55 procent světových prostředků určených na rozvojovou pomoc plyne z Evropy. Evropská unie a její členské státy za posledních deset let, a zejména od přijetí Evropského konsensu o rozvoji v roce 2005, zdvojnásobily částku oficiální rozvojové pomoci a zlepšily výkonnost z hlediska realizace pomoci. Členské země EU potvrdily svůj závazek ke štedřejšímu poskytování oficiální rozvojové pomoci i po nastání krize. Dopad finanční a hospodářské krize na veřejné finance většiny členských států EU obrací trend zvyšování oficiální rozvojové pomoci (ODA), který jsme pozorovali v posledním desetiletí. V současném hospodářském a finančním kontextu je potřeba fiskální konsolidace, která zvyšuje tlak na rozpočty na rozvojovou pomoc dárcovských zemí. Ačkoli evropské vlády zůstávají štědrými dárci a poskytují více než polovinu celosvětové ODA, je čím dál jasnější, že Evropská unie jako celek do roku 2015 nedosáhne svých cílů. Proto je třeba orientovat se na zvýšení kvality a efektivity rozvojové pomoci. V České republice nejvíce politická reprezentace, občanská společnost, média ani veřejnost velký zájem o zahraniční rozvojovou spolupráci a v důsledku krize se její objem snižoval.

Řada nejméně rozvinutých zemí byla proti současné hospodářské krizi jen málo odolná a v mnoha z nich došlo ke snížení HPD. Řada rozvojových zemí i po obnově nepříznivých důsledcích světové finanční a hospodářské krize zaostává. Z hlediska celkových objemů oficiální rozvojové pomoci jsou tradičně největším dárci Spojené státy, Německo, Velká Británie, Francie a v roce 2011 se mezi ně zařadilo i Japonsko. V posledních letech jsou stále významnější objemy oficiální rozvojové pomoci pocházející z prostředků vlád zemí mimo OECD (Čína, Indie a další). V důsledku krize se nesnižovala jen rozvojová pomoc, ale i investiční toky a objem exportů v rozvojových zemích. V roce 2011 členové Výboru pro rozvojovou spolupráci (DAC) přinesly 133,5 miliard USD čisté oficiální rozvojové pomoci, což představuje 0,31 % společného hrubého národního důchodu (GNI). V roce 2011 činila ODA 133 526 milionů USD oproti roku předchozímu 128 465 milionů USD. Ovšem v reálných hodnotách to bylo 125 060 milionů USD (tedy pokles 2,7 % ve srovnání s rokem

2010), rokem kdy ODA dosáhla svého vrcholu. Snížení bylo zřejmé jak v pomoci plynoucí z institucí EU, z členských zemí DAC tak i od členů G7. Tento pokles odráží fiskální omezení v několika zemích DAC, jež ovlivnily jejich rozpočty oficiální rozvojové pomoci.

Pokud se zaměříme na oficiální rozvojovou pomoc z hlediska jejího vývoje před krizí a po krizi, dostaneme se k následujícím závěrům. Oficiální rozvojová pomoc plynoucí do rozvojových zemí dosahovala v roce 2002 částky 62 033,46 milionů USD. Od té doby její objem neustále rostl a její tempo růstu se ještě zvýšilo v roce 2008. Nakonec v roce 2010 vystoupala na hodnotu 130 062,15 milionů USD, což představuje více než dvojnásobek pomoci v roce 2002. Z tohoto důvodu se můžeme domnívat, že tento rapidní nárůst byl způsoben hospodářskou krizí. Z tabulky 4.3 lze vypožorovat, že v období před krizí (2004 až 2007) se celková ODA pohybovala okolo 80 000 až 105 000 milionů amerických dolarů. Abychom mohli tyto dvě období objektivně porovnat, na základě vlastních výpočtů byla zjištěna průměrná hodnota za každé období. Průměrná hodnota ODA v období před krizí dosahovala 99 178 milionů USD. Evropská unie se v tomto období podílela na celkové ODA více než polovinou prostředků, což dokazuje její pozici největšího poskytovatele rozvojové pomoci. Od roku 2008 je patrný nárůst oficiální rozvojové pomoci, který byl sice v roce 2009 přerušen ale od roku 2010 je vidět opětovný a ještě znatelnější růst. V roce 2011 dosáhla oficiální rozvojová pomoc zemí DAC úctyhodné úrovně 133 526 milionů amerických dolarů, přičemž průměrná hodnota za toto období byla o něco nižší, přesto stále vysoká (125 930,8 milionů USD). Ráda bych upozornila, že celkový přehled vývoje oficiální rozvojové pomoci zemí DAC za obě zmíněná období lze nalézt v příloze 3.

Na základě těchto údajů se tedy můžeme domnívat, že nárůst ODA v průběhu let 2008 až 2011, kdy se naplno projevila finanční a hospodářská krize, byl zapříčiněn reakcí vyspělých zemí OECD (DAC) ulehčit už tak nelehkou situaci rozvojových zemí.

5. Závěr

Dnešní svět je charakterizován neustálými změnami a neuvěřitelně rychlými přesuny ekonomických veličin, zejména kapitálu. O tom, jak se globální ekonomický systém dokáže s touto nejistotou vypořádat, jsme mohli vidět v uplynulých letech. Rozvojová pomoc je jedním z prvků globálního ekonomického systému a hraje významnou roli v rozvoji mnoha rozvojových zemí. Ze situace chudoby, nestability a konfliktů se samy rozvojové země mohou jen těžko vyprostit. S tím jak se nejchudší rozvojové země odchylují od stále složitější světové ekonomiky, je jejich integrace mnohem náročnější. Právě tomu se snaží napomoci rozvojová pomoc. Zatímco Evropská unie se snaží tyto rozdíly cíleně eliminovat rozsáhlými podpůrnými programy a rozvojovými projekty ve prospěch zaostávajících a znevýhodněných regionů, v rozvojovém světě tyto rozdíly pronikavě rostou a stávají se potenciálním ohniskem sociálního střetu v globálním měřítku.

První kapitola poskytla výchozí charakteristiku světové ekonomiky jako globálního sociálně ekonomického systému, který se v důsledku globalizace stává propojenějším. Světová ekonomika se zformovala během poslední třetiny 19. století a od té doby prošla určitým vývojem a změnami, na které upozornila kapitola 2.2. Ve světové ekonomice je výrazný proces diferenciací, jenž lze označit za proces prohlubování rozdílů jednak mezi zeměmi vyspělými a rozvojovými, ale i mezi rozvojovými zeměmi navzájem. Z tabulky 2.2 jasně vyplynulo, že subsaharská Afrika je na tom nejhůře, což dokazují i údaje z roku 2005, kdy více než padesát procent její populace žije pod hranicí extrémní chudoby. V kapitole 2.3 byl přiblížen vývoj postavení rozvojových zemí ve světovém hospodářství a bylo poukázáno na trend současné světové ekonomiky – růst významu zemí jako Brazílie, Rusko, Indie a Čína. Druhá část kapitoly přiblížila základní klasifikaci zemí světa dle hlavních mezinárodních organizací. Širší pojetí představované Skupinou Světové banky používá jako kritérium dosažený hrubý národní důchod přepočtený na jednoho obyvatele. Konference Organizace spojených národů pro obchod a rozvoj klasifikuje země dle jejich politické samostatnosti a charakteru sociálně ekonomických vztahů, známé jako užší pojetí. Tabulka 2.1 poskytla přehled o vybraných ukazatelích pro geografické skupiny rozvojových ekonomik.

Druhá kapitola se věnovala rozvojovým zemím a jejím problémům. V úvodu druhé kapitoly byla soustředěna pozornost na výklad termínu rozvojové země. Rozvojové země jsou specifickou skupinou světového hospodářství a z určitého geografického, historického a ekonomického hlediska se vyznačují stejnými charakteristickými znaky. S postupujícím časem ale začaly problémy rozvojového světa narůstat. Kapitola se proto zabývala současnými problémy, především chudobou a zadlužeností. Chudoba se netýká jen rozvojových zemí, je to jeden z nejpálčivějších problémů současného globalizovaného světa. Vyspělý svět začal s chudobou bojovat po skončení druhé světové války, od té doby se prostředky na její vymícení měnily. Nejprve byl kladen důraz jen na ekonomický růst, který ovšem sám nedokázal rozvojové země vymanit z chudoby. V současné době je klíčovým dokumentem v oblasti boje proti chudobě program Rozvojové cíle tisíciletí formulovaný v Miléniové deklaraci podepsané v září roku 2000, který díky své jednoduchosti a přehlednosti dostal do širšího povědomí nejen problematiku světové chudoby, ale i problémy třetího světa obecně. Dále druhá kapitola rozpracovala problém zadluženosti rozvojového světa, kterým se zabývá řada iniciativ, z nichž nejznámější je HIPC. Použitá tabulka 3.3 spolu s grafem 3.1 podaly přehled o objemech finančních zdrojů v rámci iniciativy HIPC. Ze závěru této kapitoly jasně vyplynula závažnost problému chudoby i zadluženosti, která ve svém důsledku může ohrozit stabilitu celé světové ekonomiky. Jelikož bývá rozvojová pomoc považována jako prostředek zamezující prohlubující se chudobě v rozvojových zemích, byla v poslední části vymezena rozvojová pomoc, která bývá častěji označována jako oficiální rozvojová pomoc skládající se z grantů a zvýhodněných půjček určených především na sociálně ekonomický rozvoj, které vláda dárcovské země poskytuje rozvojové zemi nebo multilaterální agentuře. Oficiální rozvojovou pomoc formuloval Výbor pro rozvojovou pomoc při OECD (DAC) sdružující nejvyspělejší země světa - dárce rozvojové pomoci již v roce 1961.

Třetí kapitola objasnila financování rozvojové pomoci Evropské unie, která je financována jednak prostřednictvím rozpočtu EU nebo z tzv. Evropského rozvojového fondu. Viditelná byla mezera mezi starými a novými členskými zeměmi, jejichž závazky ODA se značně lišily. Nebyla opomenuta ani rozvojová pomoc českého státu. Kapitola 4.5 přinesla stručný přehled dopadů finanční a hospodářské krize na rozvojové země. V důsledku krize nebyla snižována jen rozvojová pomoc, ale i investiční toky a objem exportů v rozvojových zemích. Pokud jsme se zaměřili na oficiální rozvojovou pomoc z hlediska jejího vývoje před krizí a po krizi, dostali jsme se k závěrům, že objem oficiální rozvojové pomoci plynoucí do

rozvojových zemí od roku 2002 neustále rostl a jeho tempo růstu se ještě zvýšilo v roce 2008. Nakonec v roce 2010 ODA představovala více než dvojnásobek pomoci v roce 2002, což dokazovala tabulka 4.3. Z tohoto důvodu jsme se mohli domnívat, že tento rapidní nárůst byl způsoben hospodářskou krizí. Aby byla tyto dvě období objektivně porovnána, na základě vlastních výpočtů byla zjištěna průměrná hodnota za každé období. V roce 2011 dosahovala oficiální rozvojová pomoc zemí DAC úctyhodné úrovně 133 526 milionů amerických dolarů. V roce 2011 byl v reálných hodnotách zaznamenán mírný pokles ODA ve srovnání s rokem 2010, kdy několik členů Výboru pro rozvojovou pomoc provedlo fiskální omezení. Z hlediska celkových objemů patří dlouhodobě mezi největší poskytovatele oficiální rozvojové pomoci Spojené státy, Spojené království, Francie a Německo.

Na základě použitých dat OECD a mých vlastních výpočtů se tedy můžeme domnívat, že nárůst ODA v průběhu let 2008 až 2011, kdy se naplno projevila finanční a hospodářská krize, byl zapříčiněn reakcí vyspělých zemí OECD (DAC) ulehčit už tak nelehkou situaci rozvojových zemí ve světové ekonomice.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

- ADAMCOVÁ, Lenka a Tereza NĚMEČKOVÁ et al., 2009. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1515-1.
- ANTOŠOVÁ, Naděžda, 2006. *Globální problémy lidstva*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita báňská, 2006. ISBN 80-248-1048-4.
- BAYLIS, John, S. SMITH a P. OWENS, ed., 2008. *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, 4th. ed., Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-929777-1.
- CIHELKOVÁ, Eva et al., 2001. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-311-6.
- CIHELKOVÁ, Eva et al., 2002. *Světová ekonomika: regiony a integrace*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0193-6.
- CIHELKOVÁ, Eva et al., 2009. *Světová ekonomika: Obecné trendy rozvoje*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-155-0.
- COLLIER, Paul, 2007. *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About It*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-531145-7.
- EVANOVÁ, Jitka, 2011. *Globální problémy světa*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje. ISBN 978-80-87174-09-8.
- HORKÝ, Ondřej, 2010. *Česká rozvojová spolupráce: Diskursy, praktiky, rozpory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-040-7.
- JENÍČEK, Vladimír, 2002. *Globalizace světového hospodářství*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-787-1.
- JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN, 2010. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-326-4.
- MAJEROVÁ, Ingrid, 2008. *Rozvojové ekonomiky*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978-80-7248-459-1.
- ROLNÝ, Ivo a Lubor LACINA, 2004. *Globalizace – etika – ekonomika*. 2. rožš. vyd. Věrovany: Jan Piszkievicz. ISBN 80-86768-04-X.
- SEDLÁČEK, Petr, 2008. *Mezinárodní měnový fond ve 21. století*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-012-6.

STEINGART, Gabor, 2008. *Globální válka o blahobyt: Nové rozdělení světových finančních trhů*. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-2301-8.

TOŽIČKA, Tomáš, 2009. *Příliš vzdálené cíle: Rozvojové cíle tisíciletí, Manuál globálního vzdělávání*. 2. vyd. Praha: Educon. ISBN 978-80-254-3279-2.

TULEJA, Pavel, P. NEZVAL, a I. MAJEROVÁ, 2006. *Světová ekonomika*. Brno: Computer Press, a. s. ISBN 978-80-251-1498-8.

Zpráva Social Watch 2010. *Po pádu: Čas na změnu*. Praha: Ekumenická akademie Praha. ISBN 978-80-904405 -4-8.

ŽÍDEK, Libor, 2009. *Dějiny světového hospodářství*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-184-7.

Internetové publikace:

EVROPSKÁ KOMISE, 2010. *Evropská komise*. [online]. 2005 [cit. 2012-04-19]. Zelená kniha. Rozvojová politika EU pro udržitelný rozvoj a růst podporující začlenění. Zvýšení dopadu rozvojové politiky. Dostupné z:

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/10/st16/st16146.cs10.pdf>

MINISTRESTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2011. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2005 [cit. 2012-04-19]. Koncepce zahraniční politiky České republiky. Dostupné z:

http://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf

OECD, 2011. *OECD* [online]. 2012 [cit. 2012-04-12]. Net official development assistance in 2010. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/54/41/47515917.pdf>

OECD, 2010. *OECD* [online]. 2012 [cit. 2012-04-12]. Development Co-operation Report 2010. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/33/4/45052028.pdf>

OECD, 2011. *OECD* [online]. 2012 [cit. 2012-04-12]. DAC List of ODA Recipients. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/32/40/43540882.pdf>

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, 2009. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. [online]. 2009 [cit. 2012-04-14]. Managing Aid: Practices of DAC Member Countries. Dostupné z:

<http://www.oecd.org/dataoecd/58/29/42903202.pdf>

UNITED NATIONS: World Economic Situation and Prospects United Nations 2012, New York. eISBN 978-92-1-055103-8. Dostupné z:

http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/wesp_current/2012wesp.pdf
Informační centrum OSN v Praze, 2005 [online]. 2005 [cit. 2012-03-11]. Oficiální seznam indikátorů MDGs. Dostupné z: <http://www.osn.cz/soubory/officiallist2008-cze.pdf>
 UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report 2011*. [online]. 2012 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z:
[http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2011/1131339%20\(E\)%20MDG%20Report%202011_Book%20LR.pdf](http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2011/1131339%20(E)%20MDG%20Report%202011_Book%20LR.pdf)
 WORLD BANK: *Annual meetings 2011* [online]. 2005 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/468980-1256580106544/HIPCFall2011_ENG.pdf?resourceurlname=HIPCFall2011_ENG.pdf
 WORLD BANK: *Global Monitoring Report 2012*. [online]. 2012 [cit. 2012-02-19]. Poverty and Food Price Development Dostupné z:
<http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1327948020811/8401693-1327957211156/8402494-1334239337250/Chapter-1.pdf>

Internetové zdroje:

BYDŽOVSKÁ, Marie. *Euroskop* [online]. 2012 [cit. 2012-04-19]. Rozvojová politika. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8918/sekce/rozvojova-politika/>
 EXNEROVÁ, Věra. *Rozvojovka* [online]. 2008 [cit. 2012-03-10]. Chudoba. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/chudoba_226_15.htm
 European Commission, 2012. [online]. 2012 [cit. 2012-04-19]. Development and Cooperation – Europeaid. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/edf_en.htm
 HALWARD, Peter. 2010. *A manmade disaster*. [online]. 2012 [cit. 2012-04-19]. Presseurop.eu. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/en/content/article/169331-manmade-disaster>
 JAMBOROVÁ, Monika. *Rozvojovka* [online]. 2008 [cit. 2012-03-11]. Mezinárodní zadluženost. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/mezinarodni-zadluzenost_226_19.htm
Meaningful Volunteer, 2008: Millenium Development Goals and Meaningful Volunteer [online]. 2008 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z:
<http://www.meaningfulvolunteer.org/volunteer/MDG/MDG.aspx>

OECD, 2011 [online]. 2012 [cit. 2012-04-02]. Development aid reach an historic high in 2010. Dostupné z:

http://www.oecd.org/document/35/0,3746,en_2649_34447_47515235_1_1_1_1,00.html

OECD.Stat. *OECD* [online]. 2012 [cit. 2012-04-02]. Net ODA by income group. Dostupné z:

<http://stats.oecd.org/qwids/#?x=2&y=6&f=3:51,4:1,1:1,5:3,7:1&q=3:51+4:1+1:1+5:3+7:1+2:262,252,253,254,255,256,258+6:2002,2003,2004,2005,2006,2007,2008,2009,2010>

OECD.iLibrary. *OECD* [online]. 2012 [cit. 2012-04-19]. Development aid: Net official development assistance. Dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/content/table/20743866-table1>

OECD, 2012 [online]. 2012 [cit. 2012-04-19]. Aid Statistics, Donor Aid Chart. Dostupné z:

http://www.oecd.org/countrylist/0,3349,en_2649_34447_1783495_1_1_1_1,00.html

United Nations, 2011: United Nations Statistics Division [online]. 2012 [cit. 2012-02-20].

Methods and Clasifications. Dostupné z:

<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#developed>

UNDP, 2012: Our work. [online]. 2012 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z:

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/overview.html>

World Bank, 2008: Poverty [online]. The World Bank Group, 2012 [cit. 2011-04-26].

Dostupné z: <http://data.worldbank.org/topic/poverty>

World Bank, 2012. [online]. 2012 [cit. 2012-04-19]. Heavily Indebted Poor Countries.

Dostupné z:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTDEBTDEPT/0,,contentMDK:20260049~menuPK:64166739~pagePK:64166689~piPK:64166646~theSitePK:469043,00.html>

Seznam zkratek

ACP	Africa, Carribean and Pacific – Afrika, Karibik a Pacifik
BRIC	Brazílie, Rusko, Indie a Čína
CODEV	Cooperation and Development Center
ČR	Česká republika
DAC	Development Assistance Commitee – Výbor OECD pro rozvojovou pomoc
EDF	European Development Fund – Evropský rozvojový fond
ESAF	Enhanced Structural Adjustment Facility - Rozšířená facilitita pro strukturální přizpůsobení
EU	European Union – Evropská unie
EUR	Euro
GNI	Gross National Income – hrubý národní důchod
HDI	Human Development Index – Index lidského rozvoje
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries
HNP	hrubý národní produkt
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development – Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
IMF	International Monetary Fund – Mezinárodní měnový fond
LDCs	Least Developed Countries – Nejméně rozvinuté země
MDGs	Millenium Development Goals - Rozvojové cíle tisíciletí
MDRI	Multilateral Debt Relief Initiative
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
OCTs	Overseas countries and territories - zámořské země a území
ODA	Official Development Assistance – Oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
OSN	Organizace spojených národů
PRGF	Poverty Reduction and Growth Facility – Facilita na snížení chudoby a podporu růstu
PRSP	Poverty Reduction Strategy Papers

UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development - Konference Organizace spojených národů pro obchod a rozvoj
UNDP	United Nations Development Programme – Rozvojový program OSN
USA	United States of America
USD	United States Dollar – americký dolar
WB	World Bank – Světová banka

Seznam grafů

Graf 3.1: Potenciální náklady věřitelů v rámci iniciativy HIPC 2010

Graf 3.3: Hrubá bilaterální ODA financovaná institucemi EU rozdělena podle klasifikace zemí dle HND v milionech USD, rok 2009-2010

Graf 4.1: Vývoj čisté ODA členských států DAC za období 1990-2010

Graf 4.2: Vývoj čisté oficiální rozvojové pomoci od roku 2002 do roku 2010 dělené podle příjmu zemí

Seznam obrázků

Obrázek 3.1: Symboly jednotlivých Rozvojových cílů tisíciletí

Seznam tabulek

Tabulka 2.1: Vybrané ukazatele pro geografické skupiny rozvojových ekonomik v roce 2010

Tabulka 2.2: Podíl obyvatel rozvojových zemí žijících pod hranicí chudoby v roce 2008

Tabulka 3.1: Předpokládaný počet lidí žijících z příjmu nižšího než 1,25 USD na den v letech 2015-2025 (v PPP roku 2005)

Tabulka 3.2: Světová populace, údaje za rok 2005 v procentech

Tabulka 3.3: Odhadované oddlužení v rámci Iniciativ HIPC a MDRI v roce 2010, v bilionech dolarů

Tabulka 4.2: Deset největších příjemců hrubé ODA od institucí EU v milionech USD 2009-2010

Tabulka 4.3: Čistá oficiální rozvojová pomoc členských zemí Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC), v milionech USD

Tabulka 4.4: Změna čisté oficiální rozvojové pomoci v roce 2011 oproti roku 2010 v členských zemích DAC

Tabulka 4.5: Změna čisté oficiální rozvojové pomoci v roce 2011 oproti roku 2010 ve vybraných členských zemí DAC a v nečlenských zemí DAC OECD

Prohlášení o využití bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB - TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 10. 5. 2012

Markéta Dvořáčková
jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha 1: Seznam zemí zúčastněných v iniciativě HIPC v roce 2012

Příloha 2: Příjemci oficiální rozvojové pomoci DAC v roce 2009 a 2010

Příloha 3: Čistá oficiální rozvojová pomoc členských zemí Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC)

Příloha 4: Čistá oficiální rozvojová pomoc členů DAC a dalších členů OECD v roce 2010 a 2011

Příloha 5: Podíl ODA na hrubém národním důchodu v roce 2011 v %

Příloha 1: Seznam zemí zúčastněných v iniciativě HIPC v roce 2012

Bod dokončení	Bod rozhodnutí	Před bodem rozhodnutí
Afghánistán	Čad	Eritrea
Benin	Komory	Somálsko
Bolivijský mnohonárodnostní stát	Pobřeží slonoviny	Súdán
Burkina Faso	Guinea	
Burundi		
Kamerun		
Středoafriická republika		
Republika Kongo		
Demokratická republika Kongo		
Etiopie		
Gambie		
Ghana		
Guinea-Bissau		
Guyana		
Haiti		
Honduras		
Libérie		
Madagaskar		
Malawi		
Mali		
Mauretánie		
Mozambik		
Nikaragua		
Niger		
Rwanda		
Svatý Tomáš a Princův ostrov		
Senegal		
Sierra Leone		
Tanzánie		
Togo		
Uganda		
Zambie		

Zdroj: Světová banka (2012)

Příloha 2: Příjemci oficiální rozvojové pomoci DAC v roce 2009 a 2010

Nejméně rozvinuté země	Další země s nižším důchodem	Země a teritoria s nižším středním příjmem	Země a teritoria s vyšším středním příjmem
Afghánistán	Pobřeží slonoviny	Albánie	Anguilla
Angola	Ghana	Alžírsko	Antigua a Barbuda
Bangladéš	Keňa	Arménie	Argentina
Benin	KLDR	Ázerbájdžán	Barbados
Bhútán	Kyrgyzstán	Bolívie	Bělorusko
Burkina Faso	Nigérie	Bosna a Hercegovina	Belize
Burundi	Pákistán	Kamerun	Botswana
Kambodža	Papua Nová Guinea	Kapverdy	Brazílie
Středoafriická republika	Tádžikistán	Čína	Chile
Čad	Uzbekistán	Kolumbie	Cookovy ostrovy
Komorské ostrovy	Vietnam	Republika Kongo	Kostarika
Demokrat. Rep. Kongo	Zimbabwe	Dominikánská republika	Chorvatsko
Džibutsko		Ekvádor	Kuba
Rovníková Guinea		Egypt	Dominika
Eritrea		Salvador	Fidži
Etiopie		FYROM	Gabon
Gambie		Georgie	Grenada
Guinea		Guatemala	Jamajka
Guinea-Bissau		Guyana	Kazachstán
Haiti		Honduras	Libanon
Kiribati		Indie	Libye
Laos		Indonésie	Malajsie
Lesotho		Irán	Mauritius
Libérie		Irák	Mayotte
Madagaskar		Jordánsko	Mexiko
Malawi		Kosovo	Černá Hora
Maledivy		Maršalovy ostrovy	Montserrat
Mali		Mikronésie, federal. st.	Nauru
Mauritania		Moldavsko	Omán
Mozambik		Mongolsko	Palau
Myanmar		Maroko	Panama
Nepál		Namíbie	Srbsko
Niger		Nikaragua	Seychely
Rwanda		Niue	Jihoafrická republika
Samoa		Palestina	Svatá Helena

Sv. Tomáš a Princ. o.		Paraguay	Sv. Kryštof a Nevis
Senegal		Peru	Sv. Lucie
Sierra Leone		Filipíny	Sv. Vincenc a Grenadiny
Šalamounovy ostrovy		Sri Lanka	Surinam
Somálsko		Svazijsko	Trinidad a Tobago
Súdán		Sýrie	Turecko
Tanzanie		Thajsko	Uruguay
Východní Timor		Tokelau	Venezuela
Togo		Tonga	
Tuvalu		Tunisko	
Uganda		Turkmenistán	
Vanuatu		Ukrajina	
Jemen		Wallis a Futuna	
Zambie			

Zdroj: OECD (2011), vlastní zpracování

Příloha 3: Čistá oficiální rozvojová pomoc členských zemí Výboru pro rozvojovou pomoc OECD (DAC)

	2004	2005	2006	2007	Průměr	2008	2009	2010	2011	Průměr
Austrálie	1460	1680	2123	2669	1983	2954	2762	3826	133526	35767
Belgie	1463	1963	1977	1951	1838,5	2386	2610	3004	2800	2700
Dánsko	2037	2109	2236	2562	2236	2803	2810	2871	2981	2866,25
Finsko	680	902	834	981	849,25	1166	1290	1333	1409	1299,5
Francie	8473	10026	10601	9884	9746	10908	12602	12915	12994	12354,75
Irsko	607	719	1022	1192	885	1328	1006	895	904	1033,25
Itálie	2462	5091	3641	3971	3791,25	4861	3297	2996	4241	3848,75
Japonsko	8922	13126	11136	7697	10220,25	9601	9457	11021	10604	10170,75
Kanada	2599	3756	3683	4080	3529,5	4795	4000	5209	5291	4823,75
Lucembursko	236	256	291	376	289,75	415	415	403	413	411,5
Německo	7534	10082	10435	12291	10085,5	13981	12079	12985	14533	13394,5
Nizozemí	4204	5115	5452	6224	5248,75	6993	6426	6357	6324	6525
Nový Zéland	212	274	259	320	266,25	348	309	342	429	357
Norsko	2198	2794	2945	3735	2918	4006	4081	4580	4936	4400,75
Portugalsko	1031	377	396	471	568,75	620	513	649	669	612,75
Rakousko	678	1573	1498	1808	1389,25	1714	1142	1208	1107	1292,75
Řecko	321	384	424	501	407,5	703	607	508	331	537,25
Spojené království	7905	10772	12459	9849	10246,25	11500	11283	13053	13739	12393,75
Spojené státy	19705	27935	23532	21787	23239,75	26437	28831	30353	30745	29091,5
Španělsko	2437	3018	3814	5140	3602,25	6867	6584	5949	4264	5916
Švédsko	2722	3362	3955	4339	3594,5	4732	4548	4533	5606	4854,75
Švýcarsko	1545	1772	1646	1685	1662	2038	2310	2300	3086	2433,5
DAC CELKEM	79854	107838	104814	104206	99178	121954	119778	128465	133526	125930,8
<i>Z toho:</i>										
země EU DAC	42789	55750	59034	61538	54777,75	70974	67211	69661	72315	70040,25

Pozn. Údaje za rok 2011 jsou předběžné

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

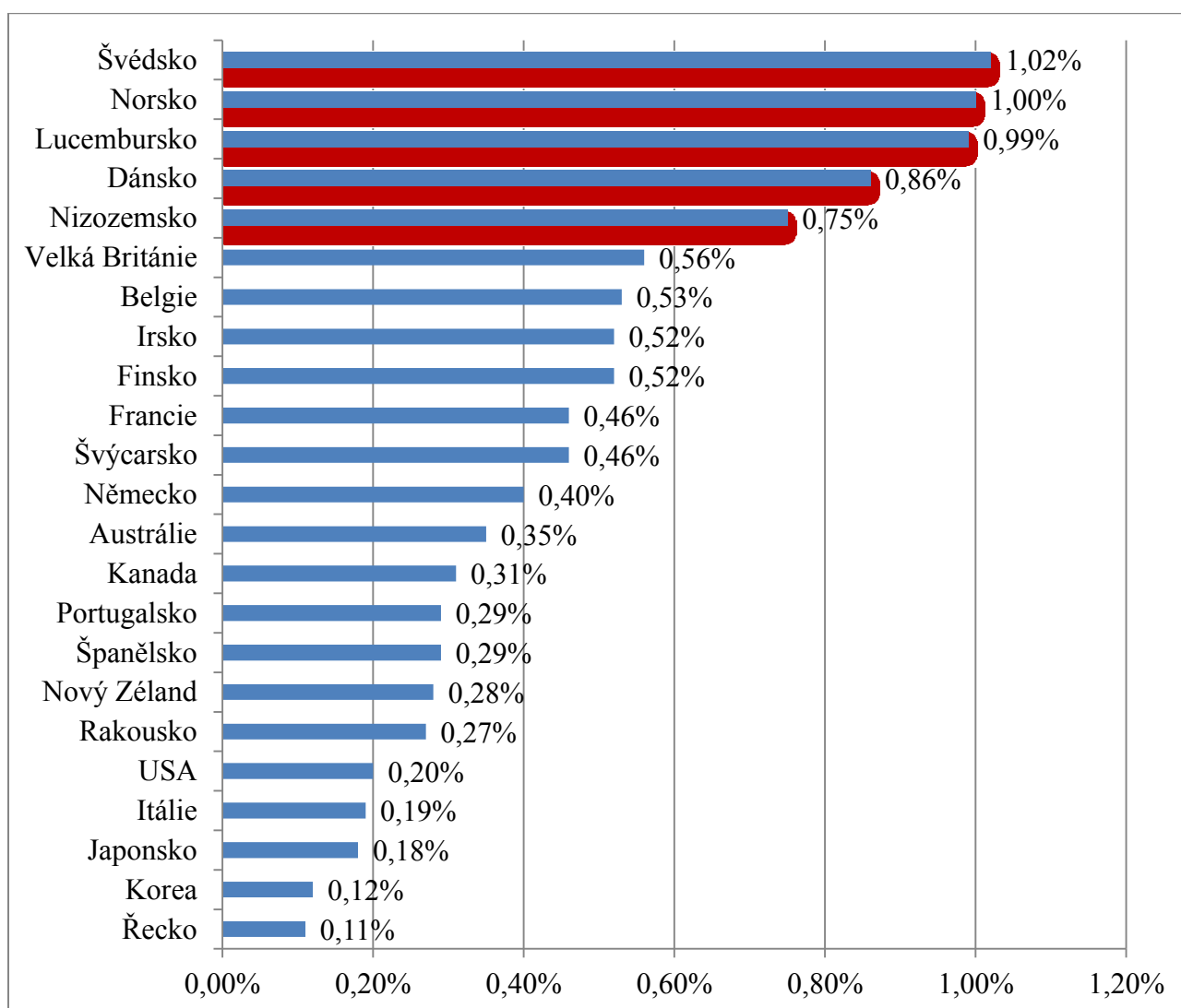
Příloha 4: Čistá oficiální rozvojová pomoc členů DAC a dalších členů OECD v roce 2010 a 2011

	2011		2010		změna v % rok 2011 oproti roku 2010 reálné hodnoty
	ODA	ODA/GNI	ODA	ODA/GNI	
	miliony USD	%	miliony USD	%	
<i>země DAC:</i>					
Austrálie	4 799	0,35	3 826	0,32	5,7
Belgie	2 800	0,53	3 004	0,64	-13,3
Dánsko	2 981	0,86	2 871	0,91	-2,4
Finsko	1 409	0,52	1 333	0,55	-4,3
Francie	12 994	0,46	12 915	0,50	-5,6
Irsko	904	0,52	895	0,52	-3,1
Itálie	4 241	0,19	2 996	0,15	33,0
Japonsko	10 604	0,18	11 021	0,20	-10,8
Kanada	5 291	0,31	5 209	0,34	-5,3
Korea	1 321	0,12	1 174	0,12	-5,3
Lucembursko	413	0,99	403	1,05	-5,4
Německo	14 533	0,4	12 985	0,39	5,9
Nizozemí	6 324	0,75	6 357	0,81	-6,4
Norsko	4 936	1,00	4 580	1,10	-8,3
Nový Zéland	429	0,28	342	0,26	10,7
Portugalsko	669	0,29	649	0,29	-3,0
Rakousko	1 107	0,27	1 208	0,32	-14,3
Řecko	331	0,11	508	0,17	-39,3
Spojené království	13 739	0,56	13 053	0,57	-0,8
Spojené státy	30 745	0,2	30 353	0,21	-0,9
Španělsko	4 264	0,29	5 949	0,43	-32,7
Švédsko	5 606	1,02	4 533	0,97	10,5
Švýcarsko	3 086	0,46	2 300	0,40	13,2
Celkem DAC	133 526	0,31	128 465	0,32	-2,7

Pozn. údaje za rok 2011 jsou předběžné

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování

Příloha 5: Podíl ODA na hrubém národním důchodu v roce 2011 v %

Zdroj: OECD (2012), vlastní zpracování